

De naoorlogse emigratie vanuit de gemeente Uden

Adriaan Sanders

De naoorlogse emigratie vanuit de gemeente Uden

Adriaan Sanders

Uden, maart 2013

Inhoud

	Pagina
Inhoud en colofon	2
Inleiding	3
Redenen voor de naoorlogse emigratie en het emigratiebeleid	5
Uitvoering van het regeringsbeleid	7
Hoe verliep de emigratie vanuit Uden?	15
Enkele bijzondere gevallen	34
Het aantal emigranten in Uden	36
Analyse	44
Samenvatting	49
Bronnen	50

Colofon:

ISBN: 978-90-77471-11-1
Uitgave: Stichting "Uden in Geschriften"
Drukwerk: Drukkerij der Kinderen, Uden

© 2013 Stichting "Uden in Geschriften"

Inleiding

Zo'n vier jaar geleden ben ik begonnen met het verzamelen van gegevens over de naoorlogse emigratie vanuit de gemeente Uden.

Al spoedig kwam ik er achter dat dit onderwerp zich zou onderscheiden van andere heemkundige projecten, waaraan ik heb meegewerkt.

Immers, de periode waarover we praten, ligt nog maar 50 tot 65 jaar achter ons en vele betrokkenen zijn nog in leven. Dat betekent dat ik soms mensen iets kon vragen, maar dat de officiële archieven uit privacy overwegingen grotendeels nog gesloten zijn.

In de periode tot de Tweede Wereldoorlog beperkte de emigratie vanuit Noordoost Brabant zich tot de Verenigde Staten. Vanaf ongeveer 1850 vertrokken vele mensen naar diverse bestemmingen in de V.S., met name naar de staat Michigan. Vooral de plaats Little Chute was zeer in trek.

Door de Tweede Wereldoorlog kwam de emigratie geheel stil te liggen en direct na de oorlog vertrokken er alleen enkele oorlogsbruiden.

De antwoorden op de vragen, die ik aan betrokkenen en hun familie en kennissen stelde, waren niet altijd absoluut betrouwbaar. Het kwam nogal eens voor dat het antwoord op een vraag was: "Ik dacht, dat het zo ongeveer in ... was". De kranten en dan met name de Udensche Courant gaven veel waardevolle informatie, maar ook daar werd wel eens iets vermeld wat de redacteur niet helemaal goed begrepen had.

Toch verzamelde ik een heleboel waardevolle en bruikbare gegevens en las daarnaast hoe in die tijd over de emigratie werd gedacht en hoe de voorlichting plaatsvond. Het is echter een utopie te verwachten dat je de namen van alle emigranten zou kunnen achterhalen.

Ofschoon ik mij realiseer dat er vanwege de bovenstaande beperkingen geen sprake kan zijn van een afgeronde studie, heb ik datgene wat ik verzameld heb toch uitgeschreven.

Het resultaat kunt u in dit boekje lezen.

Ik hoop dat het iets bijdraagt tot een beter begrip van de naoorlogse emigratie vanuit Uden.

Afb. 1
Emigratieprent

Redenen voor de naoorlogse emigratie en het emigratiebeleid

Over de redenen voor de naoorlogse emigratie is veel geschreven, evenals over de rol van de Nederlandse regering bij het beleid hierin.

In dit hoofdstuk wordt getracht aan de hand van citaten een beeld te geven van wat er indertijd in Nederland aan de hand was. Enkele citaten uit het boek “Komen en gaan”:

De overheid stond voor de zware taak Nederland op te bouwen. Mensen waren bang voor de herhaling van de crisis uit de jaren dertig, een derde wereldoorlog en bezetting door de Sovjet-Unie. Verder was er het probleem van de woningnood. Vanaf het begin van de twintigste eeuw was de bevolkingsgroei ongekend. De emigratie van vele Nederlanders werd als oplossing gezien.

In 1946 sprak ingenieur Van den Broek, oud-minister van Financiën, de Nederlandse bevolking toe. “De bevolking van Nederland neemt sneller toe dan in enig ander land in West-Europa. We moeten er rekening mee houden dat ongeveer honderdduizend Nederlanders per jaar als landverhuizers ons land zullen moeten verlaten.”

In 1947 hield de – in landbouwkringen bekende – H.D. Louwes in de NRC een pleidooi voor emigratie.

In 1948 werd aan een groot aantal mensen in verschillende Europese landen gevraagd of zij wilden emigreren. In Nederland antwoordde 32,5 procent van de bevolking met ja.

Niet alleen wilde een deel van de Nederlanders ergens anders een betere toekomst zoeken, de overheid bevorderde ook emigratie als onderdeel van het bevolkingsbeleid. Minister-president Drees be- toogde in zijn nieuwjaarstoespraak van 1950: “Een deel van ons volk moet het aandurven, zoals in vroegere eeuwen, zijn toekomst te zoeken in grotere gebieden dan eigen land.” Koningin Juliana herhaalde deze boodschap in de troonrede van september 1950. In protestantse en katholieke kringen kwam daar nog bij dat men liever emigratie stimuleerde dan geboortebeperving aanmoedigde. Emigratie werd gezien als de uitvoering van Gods gebod: “Wees vruchtbaar en word talrijk, bevolk de aarde en breng haar onder je gezag.”

In september 1951 schreef de minister van Sociale zaken en Volksgezondheid, een nota over emigratie aan de Tweede Kamer. Het is een lang en ambtelijk opgesteld stuk, maar het verwoordt goed de situatie. Enkele passages daaruit:

In de onmiddellijke na-oorlogstijd viel er in de immigratielanden weinig of geen belangstelling voor immigranten waar te nemen. De demobilisatie van de strijdmachten en de zeer sterke inkrimping van de oorlogsindustrie deden in deze landen zeer vele arbeidskrachten vrijkomen, zodat de behoefte aan buitenlandse arbeidskrachten nog niet gepeild kon worden. Eerst in 1947 ontstonden mogelijkheden voor Nederlandse aspirant-emigranten, zij het nog op beperkte schaal. Aan het gebruikmaken van deze mogelijkheden stonden evenwel ernstige belemmeringen in de weg. Er heerste een groot tekort aan scheepsruimte en het was niet mogelijk de emigranten van voldoende buitenlandse betaalmiddelen te voorzien. Het vergde geruime tijd, alvorens deze moeilijkheden in een zodanige mate waren overwonnen, dat de emigratie in een noemenswaardige omvang op gang kon komen.

De naoorlogse jaren kenmerkten zich door een groeiende belangstelling voor de emigratiemogelijkheden. Het verlangen naar gezinshereniging, de gunstige berichten van familieleden en kennissen, die in den vreemde een goed bestaan hadden gevonden, de wens om voor opgroeiende kinderen een verzekerde toekomst te vinden, de in brede kring levende angst voor een nieuwe oorlog en tal van

andere persoonlijke beweegredenen brachten vele Nederlanders er toe zich ernstig op emigratiemogelijkheden te beraden.

De Regering heeft aanvankelijk alleen de emigratie van personen uit de land- en tuinbouw bevorderd. In het bijzonder heeft zij reeds spoedig de emigratie van boerenzoons, die hier te lande in vele gevallen geen eigen bedrijf meer konden vestigen, mogelijk gemaakt. Ten aanzien van geschoolde arbeidskrachten uit de niet-agrarische beroepen meende zij daarentegen vooralsnog een afwachtende houding te moeten aannemen, zulks met het oog op de aanvankelijk wel zeer dringende behoefte aan arbeidskrachten in het eigen land, zowel voor de wederopbouwwerkzaamheden, als in verband met de noodzakelijke productieverhoging. Eerst nadat gebleken was, dat de omstandigheden zich hier niet langer tegen verzetten, nam de Regering in de loop van 1947 het besluit de emigratie van hen, wier arbeidskracht niet als onmisbaar beschouwd behoefde te worden, eveneens te bevorderen en aan de overige emigranten in het algemeen geen belemmeringen in de weg te leggen. In het belang van het onderzoek naar emigratiemogelijkheden werden naar verschillende landen deskundigen gezonden, terwijl in de belangrijkste immigratielanden de reeds bij de Nederlandse Ambassades en Gezantschappen aanwezige landbouw attachés met de dagelijkse werkzaamheden ten behoeve van de Nederlandse emigratie werden belast.

In dit verband zij vermeld, dat thans het onderzoek naar de mogelijkheden van emigratie van op de tropen georiënteerde Nederlanders een onderwerp van bijzondere studie uitmaakt. Voor het vervoer van emigranten kon aanvankelijk alleen van de passagiersschepen van de geregelde lijnen gebruik worden gemaakt, hetgeen een ernstige belemmering voor de ontplooiing van de emigratie betekende. Hierin kwam in de loop van het jaar 1947 een belangrijke verbetering, toen door tussenkomst van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat troepenschepen ter beschikking werden gesteld. Niettemin werden ook in de volgende jaren door het tekort aan scheepsruimte nog vele moeilijkheden ondervonden. Voor zover de mogelijkheid daartoe aanwezig was, werd daarom meermalen ook gebruik gemaakt van gecharterde vliegtuigen en van de diensten van buitenlandse scheepvaartmaatschappijen. Ter bevordering van de emigratie werd in 1949 een regeling ontworpen inzake het verlenen van steun aan individuele emigranten in verband met de kosten van hun vervoer. Voor het verkrijgen van een subsidie werden aanvankelijk slechts ongeschoolde arbeidskrachten in aanmerking gebracht, die hier te lande geen werkgelegenheid meer konden vinden, of die in een nabije toekomst waarschijnlijk voortdurend met werkloosheid te kampen zouden hebben. In de in relatieve zin afnemende werkgelegenheid hier te lande werd aanleiding gevonden de subsidiëringmogelijkheid enigermate te verruimen en wel in die zin, dat onder bepaalde omstandigheden, wanneer dit voor de Nederlandse volkshuishouding van belang is, ook andere categorieën van personen voor een financiële bijdrage in aanmerking konden worden gebracht. Vooral in 1950 vertoonde de gesubsidieerde emigratie als deel van de totale emigratie een sterk stijgende lijn.

Uitvoering van het regeringsbeleid

Dit beleid moest uiteraard in de praktijk worden gebracht. Het valt meteen op dat de overheid de voorlichting en de directe zorg voor de emigranten als haar taak zag. Alles werd gereguleerd.

In het eerder genoemde boek “Komen en gaan” wordt de rol van de overheid beschreven: *De hoogtijdagen van de naoorlogse emigratie liggen tussen 1949 en 1961. De Nederlandse overheid heeft in deze periode de emigratie sterk bevorderd. In 1951 stelde de Nederlandse overheid zich als doel 60.000 mensen jaarlijks te laten emigreren. Als gevolg van de Wet op de organen voor de emigratie van 1952 werd de officiële overheidsorganisatie onder de naam Nederlandse Emigratie Dienst (NED) ingesteld. De wet organiseerde de taakverdeling tussen de verschillende organisaties. De verantwoordelijkheid voor beleidsuitvoering lag bij het ministerie van Sociale Zaken. Er werden emigratieattachés benoemd bij de Nederlandse vertegenwoordiging in Frankrijk, Canada, Brazilië, Argentinië, Zuid-Afrika en Nieuw-Zeeland.*

We zullen nu aandacht schenken aan een aantal praktische zaken, die hierbij aan de orde kwamen in Nederland en Noord-Brabant. De citaten komen uit het reeds eerder genoemde boek “Komen en gaan” waarin de Nederlandse emigratie wordt beschreven en uit “De grote trek” waarin meer specifiek de emigratie vanuit Noord-Brabant naar Noord-Amerika wordt behandeld.

Voorlichting

Reeds kort na het einde van de oorlog werden er op tal van plaatsen in Nederland goedbezochte lezingen gehouden over mogelijkheden voor emigratie. In de kranten werd geschreven over een emigratiekoorts.

De emigratiecentrales droegen zorg voor taakverdeling tussen de overheidsvoorlichting en de voorlichting gedaan door diverse particuliere organisaties. Tevens dienden zij het verschil tussen voorlichting en propaganda in de gaten te houden. Op massaal bezochte voorlichtingsavonden werden mensen enthousiast gemaakt voor emigratie door sprekers en de vertoning van films. Later voelden migranten zich soms misleid door die voorlichting.

Opvallend is dat de Nederlandse overheid doorging met haar stimulerende activiteiten op een moment dat er door werkgevers al werd geklaagd over een tekort aan arbeidskrachten.

In de periode direct na de Tweede Wereldoorlog was de invloed van de kerk nog zeer groot. Het is daarom niet verwonderlijk dat de katholieke kerk haar stem liet horen. Over het algemeen stond zij positief tegenover emigratie.

Een grote zorg van de kerk was dat de emigranten niet trouw zouden blijven aan de katholieke leer, inclusief de opvattingen over het huwelijk.

Er kwam zelfs een boekje van de NCB uit met de titel: “De Katholieke emigrant.”

Het boekje had volgens de schrijvers een drievoudig doel:

- 1. De emigranten bewust maken van de verheven waarde van ons geloof en hen hun taak aanwijzen voor de toekomst om daardoor hun weerstand te verhogen.*
- 2. Hun een korte samenvatting te geven van onze katholieke levensbeschouwing, die ze naderhand nog eens kunnen nalezen zolang ze nog niet in staat zijn om preken en boeken te verstaan.*
- 3. De emigranten te bekwamen voor een voornamelijk taak n.l. het onderrichten van hun kinderen, iets waarvoor ze meestal zelf zullen moeten zorgen.*

Het behoud van het geloof was volgens de schrijvers het beste gegarandeerd in een land, dat een zo goed mogelijke katholieke infrastructuur, met name op het gebied van het onderwijs, had en waar de immigrant in een katholiek gezin leefde.

Om deze redenen had de kerk ook duidelijke voorkeuren wat betreft de potentiële emigranten.

In het hoofdstuk “*Hoe kan men het beste emigreren.*” staat te lezen:

Om een antwoord te geven op deze vraag, zullen we degenen, die voor emigratie in aanmerking komen, in verschillende groepen indelen:

- a. Pasgehuwden. De pasgehuwden zijn in de beste conditie om te emigreren. Zij zullen voor elkaar een grote steun zijn in de moeilijke beginperiode en de problemen van de aanpassing samen oplossen.*
- b. Gezinnen met grotere kinderen. De emigratie in gezinsverband is dikwijls het meest aantrekkelijk, omdat er dan geen scheiding in het gezin ontstaat. En als er opgroeiende kinderen bij zijn, die meteen na aankomst aan de slag kunnen, zullen zij in korte tijd veel kunnen bereiken.*
- c. Gezinnen met kleine kinderen. Een gezin met enkele kleine kinderen, waar dus slechts één persoon verdient, heeft het in de eerste jaren erg zwaar. Het inkomen is dan te laag, in elk geval niet voldoende om wat over te leggen.*
- d. Vrijgezellen. Als algemene regel geldt, dat het af te raden is voor alleenstaande jongens - dus jongens die noch in Nederland, noch in het immigratieland een verloofde hebben - om te gaan emigreren.*

De mogelijkheid om in het immigratieland een goed katholiek meisje te krijgen is zeer gering, omdat het percentage katholieken in de meeste immigratielanden aan de lage kant is. Bovendien hebben de meisjes in het immigratieland een andere geestelijke instelling dan de onze; ze hebben weinig spaarzin en kennen gewoonlijk niet de huiselijkheid, welke de jongens in Nederland gewend zijn. Daarom komt het zelden voor, dat een Nederlandse jongen trouwt met een meisje uit een immigratieland. De vrijgezellen zijn aangewezen op de Nederlandse meisjes, die in gezinsverband geëmigreerd zijn. Deze zijn echter te gering in aantal en ze wonen verspreid.

Wil een jongen emigreren, dan moet hij eerst hier een meisje zoeken. Zij kan later nakomen of opgehaald worden. Als zij nakomt, moet zij zorgen dat ze in het immigratieland niet geheel afhankelijk is van haar verloofde, zij moet op eigen benen kunnen staan. Bovendien moet het meisje niet te lang wachten met nakomen, anders is het gevaar niet denkbeeldig, dat ze van elkaar vervreemden. Het is nog beter, dat ze samen getrouwd vertrekken.

Als men niet getrouwd kan gaan, omdat het immigratieland geen getrouwden toelaat of vanwege een andere reden, dan zouden twee verloofden samen kunnen vertrekken, om grotere risico's te voorkomen. Dit geldt enkel voor serieuze jongens en meisjes.

Nieuw-Zeeland is een voorbeeld van een land waar men in bepaalde perioden geen getrouwden toeliet.

Misbaren

De overheid subsidieerde de migratie van de zogenaamde misbaren. Onder de misbaren vielen uiteraard werklozen, maar ook ongeschoolde arbeiders, bakkers en kappers. Tegenover misbaren stonden de ‘moeilijk misbaren’. Zij werden ontmoedigd om te emigreren. Dit werd bewerkstelligd door hen niet in aanmerking te laten komen voor subsidies. In deze categorie vielen geschoolde arbeiders, zoals timmerlieden, metaalbewerkers en agrariërs uit het noorden, waar een lagere huwelijksvruchtbaarheid was dan in het zuiden van het land. Verder vielen binnen deze categorie mensen die nodig

waren voor de wederopbouw of die in gebieden woonden die niet overbevolkt waren. De opname van misbare of moeilijk misbare migranten hing af van het beleid van ontvangende landen. Immigranten werden opgenomen op basis van een economisch of bevolkingspolitiek beleid. De landen die probeerden hun economie op een hoger plan te brengen, stonden niet te springen om ongeschoolde arbeiders. Landen die hun grondgebied wilden bevolken, waren bereid de misbaren op te nemen.

Ontvangende landen

Voor emigratie kwamen hoofdzakelijk de volgende landen in aanmerking: Verenigde Staten van Amerika, Canada, Australië, Nieuw-Zeeland, Frankrijk en Brazilië. Elk land had zijn eigen beleid met betrekking tot immigratie. Soms veranderde zo'n beleid in de loop van de tijd door gewijzigde interne omstandigheden van het land. Klimaat en taal waren factoren, waarmee door de emigranten zelf rekening werd gehouden bij het bepalen van hun keuze.

Verenigde Staten van Amerika

Toen in de jaren twintig van de vorige eeuw de toeloop van immigranten te groot werd, stelde de VS in 1929 een quotumsysteem in. Dit systeem bleef tot 1965 van kracht.

Het betekende dat een wettelijk vastgelegd aantal personen van een bepaalde nationaliteit per jaar kon immigreren. Het quotum voor Nederland bedroeg 3152 personen per jaar.

Een inwoner van de Verenigde Staten moest zich garant stellen voor het levensonderhoud van de immigrant totdat deze het Amerikaanse staatsburgerschap verkreeg.

Tot 1954 konden kandidaat-emigranten zich rechtstreeks melden bij het Amerikaanse consulaat-generaal. Tussenkost van de NED (Nederlandse Emigratie Dienst) of de voorganger SLN (Stichting Landverhuizing Nederland) was niet nodig.

In sommige jaren werd het aantal (tijdelijk) verhoogd.

Een voorbeeld hiervan was de "Refugee Relief Act" van 1953:

Deze wet voorzag in de toelating van 17.000 mensen boven de jaarlijkse quota. De bedoeling was dat dit vooral mensen zouden zijn die tijdens de Tweede Wereldoorlog grote verliezen hadden geleden, slachtoffers van de Watersnoodramp en mensen die gerepatriëerd waren uit Nederlands-Indië. De kandidaten voor emigratie moesten over een sponsor in de Verenigde Staten beschikken. Dat was een persoon of instantie die de verplichting op zich nam om de immigranten bij te staan na aankomst in de Verenigde Staten, bijvoorbeeld door hulp bij het zoeken naar een huis of baan of bij het wegwijs maken in de Amerikaanse samenleving.

Ook in 1957 en 1958 werden extra visa toegekend.

Immigranten met technische vaardigheden, specialistische ervaring of uitzonderlijke kundigheid, waaraan in de VS op dat moment grote behoefte bestond, hadden de voorkeur.

Canada

Vanaf 1947 kwamen er mogelijkheden om te emigreren naar Canada, dat direct na de Tweede Wereldoorlog uit angst dat de terugkerende Canadese soldaten geen werk zouden hebben, bijna geen immigranten had toegelaten. Het feit dat de Canadezen mede onze bevrijders waren, maakte het land populair als bestemming voor emigratie. De ontoereikende transportmogelijkheden (te weinig schepen) en de slechte personele bezetting op de ambassade in Den Haag werkten echter tegen.

Het toelatingsbeleid was sterk gericht op de werkgelegenheids- en huisvestingspolitiek van de ont-

vangende regering. Met andere woorden: de mensen met beroepen, waaraan men behoefte had en de mensen die relatief weinig huisvestingsproblemen zouden geven, werden toegelaten. De emigranten verplichtten zich tenminste een jaar bij hun eerste werkgever te blijven; daarna stond het hun vrij te gaan waarheen zij wilden.

Men onderscheidde drie categorieën: naaste familieleden van reeds in Canada ingezetenen, personen met een agrarisch beroep en huispersoneel.

Tot aan 1950 werden praktisch alleen agrariërs toegelaten, liefst ongehuwden of gezinnen zonder kinderen. De reden hiervan was de huisvestingsproblematiek in Canada.

Na 1950 werden de toelatingseisen iets versoepeld. Er kwamen lijsten van “toelaatbare” beroepen, die van tijd tot tijd werden aangepast. Pas in 1959 werden de beroepenlijsten afgeschaft.

Gevoegd bij het feit dat veel Nederlanders het klimaat van Canada vooral in de winter als extreem koud ervoeren, was de werkgelegenheidspolitiek van de Canadezen er de oorzaak van dat andere immigratielanden steeds populairder werden.

Opgemerkt moet worden dat sommigen wel naar Canada emigreerden maar vandaar een visum voor de VS probeerden te krijgen.

Australië

Dit land voerde in tegenstelling tot Canada en de VS geen werkgelegenheids- maar een bevolkingspolitiek. Het oorspronkelijke doel was een bevolkingsgroei van 2% per jaar.

Grote gezinnen en mensen met allerlei verschillende opleidingen en beroepen waren in tegenstelling tot bijvoorbeeld Canada in Australië wel welkom. Australië sloot ook overeenkomsten met regeringen, waaronder de Nederlandse, om de immigratie te bevorderen. Tegemoetkomingen in de emigratiekosten en het feit dat emigranten zelf geld mochten meenemen waren onderdelen van het Australische immigratieprogramma. De overtocht werd echter alleen betaald op voorwaarde dat de migranten minstens twee jaar zouden blijven. Er was ook een regeling, waarbij Nederlandse militairen, die in Indië werden gedemobiliseerd, rechtstreeks van daaruit naar Australië konden emigreren.

Om huisvestingsproblemen te vermijden, werden door de Australische regering ontvangstcentra ingericht, waardoor het niet nodig was dat gezinshoofden eerst alleen vertrokken, om later, nadat een woning was gevonden, de rest van het gezin te laten overkomen. Een belangrijk nadeel van emigratie naar Australië was uiteraard de reisafstand.

Nieuw-Zeeland

Ofschoon Nieuw-Zeeland officieel zijn immigratiebeleid baseerde op een bevolkingspolitiek, gold voor dit land een zeer beperkte toelating, die vanuit een werkgelegenheidspolitiek werd gestuurd.

Britse emigranten hadden duidelijk de voorkeur.

Daar de regering van Nieuw-Zeeland geen mogelijkheid zag om aan het huisvestingsprobleem het hoofd te bieden, werden over het algemeen alleen ongehuwden toegelaten. Er was een regeling voor tegemoetkoming in de reiskosten. Evenals in Australië was er een regeling, waarbij Nederlandse militairen, die in Indië werden gedemobiliseerd, rechtstreeks van daaruit naar Nieuw-Zeeland konden emigreren. Evenals bij de emigratie naar Australië was de reisafstand voor velen een minpunt.

Frankrijk

Emigratie naar Frankrijk had alleen voor landbouwers enige betekenis. De bureaucratische tegenwerking en het bevoordelen van de eigen boeren waren echter zodanig dat in de praktijk weinig gebruik gemaakt werd van deze mogelijkheid. Buiten de landbouw werd het aanvaarden van arbeid in Frankrijk in het algemeen niet als emigratie beschouwd.

Brazilië

De emigratie naar Brazilië had een geheel ander karakter. In dit land was geen sprake van individuele emigratie, maar van coöperatieve.

Een coöperatie, gevormd door boeren, kreeg de grond in eigendom. Iedere migrant moest bij toetreding kapitaal inbrengen, zodat machines en vee gezamenlijk konden worden aangeschaft.

De coöperatie zorgde voor onderdak. De emigrant moest in dienst van de coöperatie grond ontginnen en meehelpen bij de bouw van woningen. Voor dat werk kreeg hij een beperkt loon, waarvan bovendien slechts een deel werd uitbetaald.

Voorbeelden van deze vorm van emigratie waren de emigratiekoloniën Holambra I en II.

Deze vorm van emigratie was in Brabant weinig populair, mede omdat de NCB er grote bezwaren tegen had. Vanuit Uden zijn geen emigraties naar Brazilië bekend.

Aanmelding voor emigratie

Het grote verschil met de situatie van voor de Tweede Wereldoorlog was dat de rijksoverheid de directe zorg voor de emigranten zag als een van haar taken. De minister van Sociale Zaken was de eerst verantwoordelijke minister. Het belangrijkste uitvoerend orgaan was de semi officiële Stichting Landverhuizing Nederland (SLN), in 1952 vervangen door de Nederlandse Emigratie Dienst (NED). De NED was het administratief en uitvoerend orgaan van het Emigratiebestuur, waarin werd samengewerkt door vertegenwoordigers van overheid en maatschappelijke organisaties.

Volgens de Wet op de organen voor de emigratie (1952) waren emigranten verplicht zich aan te melden bij een van de erkende particuliere emigratie-organisaties. Zij beschikten over hun eigen aanmeldingskantoren. Daarnaast konden aspirant-emigranten zich aanmelden bij de arbeidsbureaus.

Deze waren echter verplicht om agrarische emigranten door te verwijzen naar de aanmeldingskantoren van hun bonden. De Vestigingscommissie van de NCB, die hierin samenwerkte met de Emigratie-Stichting van de KNBTB, vervulde de aanmeldingsfunctie voor emigranten uit de agrarische sector, landbouwers, landarbeiders en tuinders. Zij hield daartoe vanaf 1950 zitdagen op het NCB-kantoor in Tilburg en vanaf 1953 ook in de regio's. Men kon daar met zijn vragen terecht. De commissie legde voor elke aspirant-emigrant en eventueel zijn gezinsleden een dossier aan. Inlichtingen werden ingewonnen bij de pastoor, de secretaris van de plaatselijke afdeling van de bond en soms de burgemeester. Want de NCB wilde alleen hulp bieden aan hen van wie kon worden verwacht, dat zij niet alleen als katholiek, maar ook in andere opzichten zullen slagen."

De KAB had twee kantoren, in Breda en Tilburg, en de Middenstandsbond had zijn kantoren in Breda en 's-Hertogenbosch.

Daarnaast waren er de Gewestelijke Arbeidsbureaus in Breda, Tilburg, Eindhoven en 's-Hertogenbosch en maar liefst achttien van hun bijkantoren waar men zich in Noord- Brabant kon aanmelden.

Bij de aanmelding werden tevens alle papieren in orde gemaakt voor eventuele geldelijke ondersteuning in de overtochtkosten door het rijk. Veel emigranten vertrokken echter geheel op eigen kosten. Alle particuliere bemiddelingsorganen stuurden hun dossiers naar de SLN en haar opvolger vanaf 1952, de NED, in Den Haag, die het na bijvoorbeeld een antecedentenonderzoek naar de ambassade of het consulaat van het immigratieland doorstuurde. De ambassade of het consulaat riep vervolgens de aspirant-emigrant op voor een medische keuring en een onderhoud met hem en zijn gezin. De NED bemiddelde bij deze oproep en legde zo nodig contacten met de Nederlandse emigratiedienst in het buitenland, om werkgelegenheid te verzekeren, een sponsor te vinden en een goede opvang te waarborgen.

Bijscholing van de migranten

Als het bestemmingsland niemand nodig had uit de categorie waarin de migrant zich bevond, dan werd de toegang ontzegd. In sommige gevallen leidde dit tot fraude. Kandidaten met een grote emigratiewens verklaarden bij het aanmeldingsbureau dat zij een bepaalde werkervaring hadden, maar dat bleek naderhand niet waar te zijn. De overheid probeerde deze misleiding te voorkomen en de zogenaamde emigrabiliteit te vergroten door omscholing of bijscholing. Zo konden mensen met onvoldoende werkervaring of opleiding omgeschoold worden tot de agrarisch of industrieel werknemer naar wie wel vraag was. Op sommige plaatsen in Nederland konden mensen in zes maanden een spoedcursus 'boer' krijgen met onder meer het onderdeel koeien melken.

Door talencursussen leerden migranten de beginselen van de taal van het land van bestemming. Indien de migranten de taal van het bestemmingsland kenden, leidde dit tot verhoging van de slagingskansen.

Er was een speciaal boek, "Engels voor emigranten", dat hun op een praktische manier de taal probeerde bij te brengen. Het bevatte veel oefeningen, maar er werd ook aandacht besteed aan de verschillen in taal en gebruiken tussen de verschillende emigratielanden.

Keuring

Met de aanmelding ontstond een dossier dat gezonden werd naar het bureau van de SLN en vanaf 1952, de NED in Den Haag. Daar werd de aanvraag nader beoordeeld en al of niet geaccepteerd en werden de gegevens aangevuld.

Er waren heel wat voorwaarden waaraan moest worden voldaan. Zo namen bijvoorbeeld vanaf begin 1950 de Canadese autoriteiten alleen nog aanvragen in behandeling als er een verklaring was van de politie over de positionele en politieke antecedenten van de aanvrager, zijn eventuele echtgenote en zijn kinderen boven achttien jaar. Waarschijnlijk vanwege de Koude Oorlog.

Uiteindelijk beslisten begrijpelijkerwijze de autoriteiten van het ontvangende land volledig over de toelating. Een belangrijk onderdeel van de selectie was de civil and medical examination door hun eigen functionarissen. Landen hadden soms vanouds in hun immigratiewetgeving bepaalde categorieën uitgesloten wegens huidskleur, nationaliteit, om gezondheidsredenen, politieke opvattingen, enzovoort.

Tot de niet-toelaatbaren behoorden behalve mensen met besmettelijke ziekten zoals tuberculose, gehandicapten als doven en blinden, ook zwakzinnigen en mensen met een psychische ziektegeschiedenis.

Het is logisch dat er bijna nooit begrip was voor een afwijzing.

Toelating

Voordat het visum verstrekt werd, werd er buiten het gezichtsveld van de emigrant een heleboel geregeld. De gang van zaken was voor elk immigratieland verschillend en ook veranderden de eisen van een land in de loop van de tijd wel eens.

Om te begrijpen waarom het zeer lang duurde voordat de toestemming gegeven werd, beschrijven we hier de immigratieregeling van Canada voor het jaar 1949, die in grote lijnen ook later door dat land werd aangehouden.

Eerst kwamen aanmeldingsformulieren met registratienummer en bijbehorende inlichtingenformulieren van de SLN/NED naar het bureau van landbouw-attaché in Ottawa. Deze stuurde die na inzage door naar de "superintendent of settlement" van het desbetreffende ministerie. Op dat bureau werden de formulieren vertaald. De vertaalde papieren werden verzonden naar de district settlement officies, die ze registreerden en zorgden voor verspreiding onder de instanties die zich met de wer-

ving van sponsors bezighielden. Deze instanties zochten met behulp van de verkregen informatie geschikte sponsors, die dan een aanvraagformulier (appliance) konden invullen. Na controle door de dichtstbijzijnde immigration officer naar de geschiktheid van de aangemelde sponsors gingen de goedgekeurde appliances en de overige papieren naar de district superintendents, die de appliances rechtstreeks stuurden naar de immigration officer in Den Haag met een letter of approval, en de overige papieren terugzonden naar het immigratiebureau in Ottawa.

De landbouwwattaché, de "district settlement officer" en de organisatie of persoon die sponsors geworven had, kregen van die superintendents een kopie van elke letter of allowance. Tevens werd de sponsor door hen op de hoogte gebracht.

Het bureau in Ottawa garandeerde dat binnen zes weken na ontvangst van de papieren van de landbouwwattaché goedkeuringen (letters of approval) bij de immigration officer in Den Haag zouden zijn aangekomen.

Intussen had daar ook de medical and civil examination plaats gevonden en bij een gunstige uitslag verleende de immigrations-officer een visum en kon men verder in Nederland de nodige maatregelen treffen.

Tot die nodige maatregelen behoorden het verkopen van de bezittingen, het aanvragen van deviezen en eventueel subsidie en het regelen van de verhuizing in afwachting van het bericht dat men kon vertrekken.

De SLN/NED berichtte zo snel mogelijk wie aan boord van welk schip of vliegtuig op welke datum zouden arriveren, zodat de superintendent of settlement kon zorgen dat de sponsor op de hoogte werd gesteld. De spoorwegen, die verantwoordelijk waren voor het vervoer vanaf de havens en vliegvelden, zorgden uiteindelijk voor een nader bericht over de aankomst aan de sponsor.

Vervoer naar de emigratielanden

Na 1945 bestonden er grote problemen met het personenvervoer.

In 1949, werden er maatregelen getroffen om aan de emigratiedrang van de Nederlanders tegemoet te komen. Dit betekende allereerst dat er transportmiddelen werden vrijgemaakt. De beperkte transportmogelijkheden per schip werden veroorzaakt door verwoesting van een deel van de vloot tijdens de oorlog en door de inzet van schepen voor transporten van en naar Nederlands-Indië. De transportproblemen leidden tot lange wachttijden. Militaire en koopvaardij schepen werden gebruikt voor vervoer van emigranten. Schepen vertoonden onderling grote verschillen. Sommige schepen, zoals de Groote Beer, waren niet echt geschikt voor personenvervoer. Emigranten klaagden over grote slaapzalen en slecht eten.

Het schip de "Johan van Oldenbarnevelt" was daarentegen uitgerust met luxehutten en zelfs een zwembad. Veel migranten waren nog nooit buiten Nederland geweest en bevonden zich nu ver weg, op een cruiseschip. Ze zagen het als een vakantie.

Afb. 2
Stoomschip Johan van Oldenbarnevelt

Het overgrote deel van de emigranten koos voor het voordeliger vervoer per schip, maar het was ook mogelijk om per vliegtuig te reizen. Er werden overeenkomsten gesloten met de KLM inzake migrantenvervoer. Reizen over zulke grote afstanden per vliegtuig waren bijzonder in die tijd. De reis per vliegtuig van Amsterdam naar Melbourne duurde “maar” drie dagen. De beperkte mogelijkheden voor bagagevervoer vormden een groot nadeel.

Subsidies en financiën

In de beginjaren na de Tweede Wereldoorlog mochten emigranten uit Nederland vanwege de slechte betalingsbalans praktisch geen geldmiddelen meenemen. Later werden de mogelijkheden verruimd. *De emigratie heeft de overheid veel geld gekost door het omvangrijke emigratieapparaat en de subsidieverlening. Aan de basis van de verleende subsidies lag het idee dat het elke Nederlander vrij stond een bestemming te kiezen. Het ontbreken van financiële middelen mocht geen hindernis zijn. De begroting voor de kosten van het emigratieapparaat was in 1958 14,7 miljoen gulden. De kosten per vertrokken migrant bedroegen 636 gulden. Deze kosten werden onder meer gemaakt voor administratie, subsidies en overzeese bureaus. De migrant ontving in 1957 67 gulden aan subsidies bij vertrek. Dit was de zogenaamde bijslagregeling. Ondanks financiële hulp bleek migreren niet zo gemakkelijk.*

Subsidies werden niet zomaar verleend; er ging altijd een tijdrovend onderzoek aan vooraf.

De overheid trok meer geld uit voor de emigratie naar Australië dan naar andere bestemmingslanden omdat Australië meer misbaren wilde opnemen. Het geld werd vooral bestemd voor kosten voor de overtocht. Door de lange reis en bijbehorende kosten zouden anders weinig mensen voor Australië hebben gekozen. Een gezin met twee kinderen betaalde in 1950 voor de bootreis Melbourne - Rotterdam slechts 700 gulden, terwijl de werkelijke kosten ongeveer het tienvoudige bedroegen.

De kosten voor een reis naar Australië werden door de subsidie min of meer gelijk aan die naar Canada. Verder betaalde Nederland mee aan de voorbereiding van de plaatsing van ongeschoolde arbeiders.

Australië kreeg van de Nederlandse overheid bovendien een tegemoetkoming voor opname van gedomobiliseerde militairen. Zij reisden rechtstreeks van Nederlands-Indië naar Australië.

Aanvankelijk waren de subsidies bedoeld voor degenen die de kosten voor emigratie onmogelijk zelf konden dragen. Geleidelijk werden er ook subsidies aan kleine zelfstandigen gegeven. Later heeft de Nederlandse overheid kredietregelingen getroffen voor huisvesting en bedrijfshuisvesting in de landen van bestemming. De kredieten die werden verleend aan individuele migranten, werden gebruikt voor de aanschaf van werktuigen of materiaal om een bedrijf te beginnen. Met het krediet kon ook een zogenaamde prefab woning worden aangeschaft.

Tot 1954 mochten migranten, als gevolg van de deviezenbeperking, weinig geld uitvoeren. Sommige migranten hebben bij vertrek een deel van hun vermogen in Nederland achtergelaten. In de praktijk was dit echter slechts voor enkelen een probleem. Veel migranten hadden immers weinig geld en anderen verzonnen wel een manier om het geld in het land van bestemming te krijgen. De deviezenbepaling betekende wel dat migranten vaak met niets begonnen. Ze hadden een paar pond landingsgeld, waarmee ze de eerste periode konden doorkomen. De deviezenbeperking werd in 1956 geleidelijk versoepeld en later opgeheven.

De Nederlandse overheid en de migratiecentrales meenden dat de kans op een succesvolle migratie het grootst was wanneer de emigranten intensief vanuit Nederland werden begeleid. De Nederlandse overheid en de centrales onderhielden nog lang na de migratie banden met Nederlanders overzee.

Bovendien werd sterk bevorderd dat de emigranten zich zoveel mogelijk in de buurt van elkaar vestigden, en bij voorkeur ook in de buurt van een Nederlandse kerk.

Hoe verliep de emigratie vanuit Uden?

In Uden was de toestand natuurlijk niet anders dan in de rest van het land. De belangstelling voor emigratie was er direct na de oorlog wel, maar de praktische mogelijkheden waren beperkt.

In dit hoofdstuk wordt eerst getracht een indruk te geven van de informatie, die de inwoner van de gemeente Uden kreeg over emigreren. Uiteraard speelde de Udense Courant daarbij een grote rol. Daarna behandelen we meer specifieke zaken, die verband hielden met de emigratie vanuit Uden.

De berichten in de Udense Courant

Om een goed beeld te krijgen van wat er in Uden zoal speelde, is de Udense Courant van die tijd een belangrijke informatiebron. Hierbij is het van belang te weten dat de hoofdredacteur van de Udense Courant, Willem van den Elzen, tevens secretaris was van de NCB. En in Uden werkte de NCB zeer intensief samen met de gemeente en de geestelijkheid!

Duidelijk is in de artikelen te zien dat de mening over emigratie zich in de loop van de tijd wijzigde van voorzichtig terughoudend naar zeer aanmoedigend. Toen Nederland enkele maanden bevrijd was, begon de discussie al.

De Udense Courant van 12 oktober 1945 was daar heel duidelijk over:

De kansen voor emigratie. Voorloepig nihil. Aan een enkel feit dat de emigratie voor ons, Nederlanders, bevordert, wordt blijkbaar meer aandacht geschonken dan aan een heele reeks feiten, die het emigreeren voorloepig belemmeren. De Stichting voor Landverhuizing, gevestigd aan de Kortenaerkade 10 te 's-Gravenhage, voegt aan deze bezwaren van algemene aard nog toe, dat thans geen passen verstrekt worden om Nederland te verlaten.

In de editie van 26 april 1946 stond het volgende artikel onder de kop "Emigratie":

Het veel besproken onderwerp onder de jonge boeren. In de laatste tijd nu het groote gebrek aan boerderijen voor zooveel jonge boeren de weg naar de toekomst, zooals zij zich die gedroomd hadden, afsnijdt, wordt het vraagstuk van de emigratie sterk aan de orde gesteld. Vroeger is men vanuit deze streken ook geëmigreerd. Ongeveer veertig jaar geleden zijn er verschillende ondernemende jonge mensen (onder andere uit Uden) de grote plas overgestoken naar Amerika. Over het algemeen zijn die menschen goed terechtgekomen. Maar die hadden het voordeel, dat zij onder leiding van een geestelijke met een groote groep de reis aanvaardden en ook in Amerika bijeen bleven wonen.

1. Bij een dergelijke emigratie valt een van de groote bezwaren weg, een bezwaar, dat gewoonlijk zeer zwaar weegt. Wanneer de verhuizende groep als groep bijeen kan blijven en in het nieuwe land een eigen gemeenschap kan stichten, dan voelt de emigreerende enkeling dat hij niet geheel wordt onttrokken aan al wat hem dierbaar was. Voor hoevelen is bij het overleggen van de voor- en nadeelen van de emigratie niet het groote struikelblok, dat zij in het land, waar zij heen trekken, geheel als vreemdeling zullen staan? En geldt dat bezwaar misschien nog niet zoo zwaar voor den jonge boer, des te meer wordt het naar voren gebracht door de a.s. boerin.

Inderdaad is de omgeving, waarin de jonge mensen zijn opgegroeid, een stuk van hun leven. Zij vinden in die omgeving hun kennissen, dus hun steun in moeilijkheden, hun troost in droeve omstandigheden, hun hulp in de dagelijksche bezigheden. Zij kunnen er gaan buurten, ze gaan er mee bidden, als er zieken of dooden zijn. Zij gaan met de menschen uit de buurt naar de kerk en naar de markt: die omgeving, waarin zij leven is werkelijk een stuk van hun leven. Wanneer een jonge boer gaat emigreeren, maakt hij zich los uit dat verband. Hij mist voortaan die steeds weer noodige steun, hij wordt als een plant, die ontworteld wordt. En vooral de vrouw, die voor een dergelijke steun en sfeer meer gevoelig is, zal dat nog meer missen dan de sterkere man.

2. Een tweede moeilijkheid, die zich bij emigratie voordoet is, dat in het land, waarheen men trekt, vrijwel zeker anders geboerd wordt dan hier. Een boer groeit op in het bedrijf, waarin hij werd geboren. Hij kent er de grond, het vee, de gewassen, het gereedschap. Hij kent de eigenaardigheden van weer en klimaat en hij is met alles zoo vertrouwd, dat hij er zich zelfs geen rekenschap van geeft, dat hij zich dat zoo heeft eigen gemaakt. Dit alles is anders in het nieuwe land. Hij zal zich daar in het begin vreemd voelen. Het zal zelfs geruimen tijd duren, voor hij al die eigenaardigheden van die streek, van de gewassen daar, van grond en klimaat zoo kent, dat hij er als vanzelf bij zijn werk rekening mee houdt.
3. Dan is er nog de vreemde taal. Het zal in den beginne voor den emigrant uiterst moeilijk zijn zich verstaanbaar te maken, maar dit bezwaar is niet zoo onoverkomelijk. De ervaring heeft bewezen, dat het Nederlandsche volk een groot gemak heeft om vreemde talen aan te leeren. Veel van onze meisjes hebben er weinig tijd voor noodig om zooveel Engelsch te leeren dat zij zich heel goed verstaanbaar konden maken. Een Engelschman sprak niet gauw Nederlands, de Nederlanders spraken al gauw Engelsch. Wanneer een Nederlander in een vreemd land moet wonen, zal hij al heel gauw de taal zoo beheerschen, dat hij zich behoorlijk kan redden.
4. Een veel zwaardere moeilijkheid is nog de financiële kant van de zaak. Er moet in het nieuwe land een geheel nieuw bedrijf worden opgezet. De grond moet gekocht of gepacht worden. Het huis gemeubileerd. Gereedschap moet worden aangeschaft en vee gekocht. Door de onbekendheid met grond, gewassen en dergelijke zal het ook wel noodig zijn dat er enige speling is, zoodat ook bij tegenvallers de emigreerende boer de tijd kan uitzingen. De som geld die daar voor noodig is, beloopt een heel bedrag. Welke jonge boer uit onze streek is in staat een zoo groot bedrag op te brengen? Men zou zich de vraag kunnen stellen, of het wel billijk is, dat die kosten geheel gedragen moeten worden door den emigreerende boer. De kwestie van de emigratie is immers niet alleen een oplossing voor degenen, die vertrekken om elders een goed bestaan te vinden. Maar het vertrek van, laten we ze noemen overtollige boeren, geeft ook verplichtingen aan de overbezette streek. Tot nu toe immers gold de praktijk, dat bedrijven gesplitst werden om aan jonge menschen een bestaansmogelijkheid te geven. Daardoor ontstaan er steeds meer kleinbedrijven, die met steeds grootere moeilijkheden hebben te kampen. Wanneer er voor jonge boeren, die zich willen vestigen een oplossing gezocht wordt in emigratie, dan beteekent dat een voordeel voor de achterblijvenden, die hun bedrijf kunnen opvoeren. Daarom zou het niet meer dan billijk zijn, dat in de onkosten voor het vestigen in het vreemde land ook werd bijgedragen door de gemeenschap, waaruit de emigranten vertrekken. Natuurlijk zal er degelijk overleg gepleegd dienen te worden over het hoe en hoeveel van deze bijdrage.

Er zal dus een instelling moeten komen, die de emigratie in handen neemt. Die instelling zou dan tevens kunnen zorgen, dat er informatie genomen wordt in het land, waarheen men gaat. Op die manier wordt het emigreeren niet meer een sprong in het duister. Op die manier kan met het land, waarheen men emigreert, dan overlegd worden over de positie, die de emigrant zal innemen en zijn bestaansmogelijkheden kunnen worden uitgewogen.

Er zou ook verordend kunnen worden, dat iemand, die wil emigreeren, te voren naar het nieuwe land gaat om daar op een boerderij te werken om zodoende het bedrijf te leeren en uit te zien, of hij er wel zou kunnen wennen. Voordat hij zich dan definitief vestigt, kent hij dan bedrijf en taal, kent ook de mogelijkheden, die er zijn en worden veel teleurstellingen voorkomen.

Een artikel waarvan de lezer in eerste instantie niet enthousiast wordt, maar waarin in het tweede gedeelte ingegaan wordt op de discussie die bij de regering en de standsorganisaties werd gevoerd. En

in de daaropvolgende jaren veranderde er een heleboel. Er werden organisaties opgericht, er werd voorlichting gegeven, het taalonderwijs kwam op gang en er kwamen subsidieregelingen.

De eerste tijd na de oorlog was de houding van de, ook in Uden machtige, NCB terughoudend. Al in het tweede gedeelte van 1946 begon de afdeling Uden echter samen met Helmond positiever te staan tegenover emigratie. De Norbertijn Theo van den Elsen, die geestelijk adviseur was van de Jonge Boeren in de kring Uden, was zeer stimulerend ten aanzien van emigratie. Toen bleek dat er veel animo voor was, besloot het NCB-hoofdbestuur in 1947 om een Vestigingscommissie in te stellen. Deze commissie bleef actief tot 1956. In dat jaar werden de werkzaamheden overgedragen aan de Inter-Diocesane Emigratie-Stichting van de bisdommen Den Bosch en Breda. De NCB onderscheidde zich overigens van de landbouworganisaties in het noorden van het land, omdat de NCB geen voorstander was van groepsemigraties zoals deze plaatsvonden naar Frankrijk en Brazilië. In Uden werd veel voorlichting gegeven, waarbij vooral aandacht besteed werd aan het taalonderwijs. De Vestigingscommissie van de NCB begon emigratiecursussen te geven. Uden behoorde met Oirschot, Gemert en St. Anthonis tot de eerste plaatsen waar dat gebeurde.

Ook andere standsorganisaties zetten zich in voor emigratie. Voor de middenstand werd dat gedaan door Piet Bernards, de directeur van de Amsterdamse Bank.

Op 19 februari 1948 stond in de Udensche Courant:

Veel belangstelling is er voor emigratie naar Canada en er komen heel veel aanvragen daarvoor binnen, wat niet wil zeggen dat er ook inderdaad velen zullen emigreren. Ook de vraag naar Engelse les (een noodzakelijk iets, wanneer men werkelijk plannen heeft in Canada zijn toekomst te zoeken) is groot. In verband hiermede hebben wij getracht deze kwestie op te lossen en zijn wij erin geslaagd een goede leraar voor Engels bereid te vinden het nodige aantal lessen voor een matige vergoeding te willen geven, indien zich tenminste een voldoende aantal serieuze leerlingen hiervoor aanmeldt. Ook vrouwen en meisjes kunnen deze lessen volgen. Aangifte hiervoor kan geschieden bij de Secr. van de Stichting voor den Landbouw, W. v.d. Elzen, Loo.

In dezelfde krant van 25 februari 1949 lezen we:

Zij die wegens emigratie, emigratieplannen of anderzijds er iets voor voelen Engelse taal te leren, kunnen zich tot 5 Maart a.s. opgeven bij W. v.d. Elzen. Bij genoegzame deelname zal een cursus gegeven kunnen worden.

Dan de wat meer gestructureerde voorlichting. We lezen op 11 november 1949:

Verleden week werd alhier in de zaal Verkuijlen een lezing gehouden over de mogelijkheden van emigratie en de daaraan verbonden bijzonderheden. De zaal was matig bezet en van eigen plaats merkten we zeer weinig belangstellenden. Het schijnt dat aan emigratie hier nog maar weinig behoefte bestaat.

En op 6 oktober 1950:

Het is ons dan ook een genoegen te kunnen aankondigen, dat er wederom een unieke gelegenheid is om de kennis van de Engelse taal op te doen in een speciale cursus, die zich alleen bezighoudt met het leren van praktisch Engels d.w.z. alleen datgene van de taal leert wat men bij wijze van spreken iedere dag en voor de voornaamste gebeurtenissen nodig heeft.

Wij hebben met het bestuur van de Boerenbond gesproken en kunnen in verband hiermee zeggen dat genoemd bestuur het volgen van de cursus aan emigranten, aspirant-emigranten en aan hen die mogelijk ook wel eens ooit aan emigratie denken ten zeerste aanbevelen.

DR H.G.DE MAAR

ENGELS

VOOR EMIGRANTEN

P. NOORDHOFF N.V. GRONINGEN-DJAKARTA

Afb. 3
Kaft
cursusboek
"Engels voor
emigranten"

De belangstelling was nog te gering. Daarom werden grotere “kanonnen” ingezet.

We lezen op 8 december 1950:

Belangrijke lezing over emigratie.

Het bevolkingsvraagstuk vraagt in ons land en meer speciaal in de provincie Noord-Brabant de bijzondere aandacht. Bezien we slechts de bevolkingstoename in de gemeenten: Boekel, Dinther, Erp, Heeswijk, Schijndel, St. Oedenrode, Uden en Veghel, dan zien we dat de totale bevolking dezer gemeenten van 39.677 personen in 1939 was gestegen tot 55.473 op 1 Januari 1950.

Het geeft dan ook niet te verwonderen dat hier van een noodtoestand gesproken kan worden.

Teneinde aan deze noodtoestand het hoofd te kunnen bieden, staan enkele mogelijkheden open, waarvan o.m. genoemd kunnen worden industrialisatie en emigratie.

Over dit laatste onderwerp nu, het emigratieprobleem, zal onder auspiciën van Brabants Gemeenschapsoord en Volkshogeschool, v. Lanschotlaan 3, te 's-Hertogenbosch ('n stichting van de Katholieke organisaties in de bisdommen Breda en 's-Hertogenbosch) een voorlichtingsmiddag worden gehouden en wel op Zaterdag 9 Dec. a.s. des namiddags 2 uur in de zaal van de R.K. Huishoudschool, Middengaal te Veghel.

Als sprekers zullen hierbij optreden: De Zeer Eerw. Heer Rector W.M. Bekkers, De Heer H. van Luyk, en de Heer M.A. Krens, en competente personen op dit gebied.

Daarna werd overgegaan tot een meer algemene emigratiecursus. We lezen op 2 maart 1951:

De belangstelling voor de bijeenkomst in Lunchroom Scheepens was zo groot dat men ten laatste amper een staanplaats kon bemachtigen. Bedoeling van de vergadering was, te komen tot oprichting van een emigratiecursus in Uden. Aanwezig waren o.m. pater v.d. Elsen uit Heeswijk en de Z.E. Heer Prior van de Kruisheren.

Pater v.d. Elsen zette de emigratie, aan de hand van voorbeelden, uiteen en wees erop dat emigratie wel eens kan tegenvallen. Hij besprak de meest geschikte plaatsen en stelde voorop dat Godsdienst zwaarder moet wegen dan materialisme. Hij wees op de hoognodige voorbereiding, vooraleer men de grote stap gaat zetten. De emigratiecursussen werden besproken; men dient deze in haar geheel te volgen. Hier is doorzetting nodig en dit alleen is al een goede oefening voor later. Telkens wordt 3 uur les gegeven, waarvan twee uur Engels en een uur over voorbereiding op emigratie en godsdienst. Voor technische bekwaming worden eveneens de nodige cursussen gegeven. Van groot belang is het, aldus pater v.d. Elsen, dat ook de vrouwen deze lessen volgen, vooral de Engelse lessen zijn van kapitaal belang. Tal van vragen werden nog gesteld en naar genoegen beantwoord. Aan het slot was gelegenheid voor opgave cursus, waarvan echter maar weinig gebruik is gemaakt.

Het tij begon te keren. De Boerenbond vermeldde in de notulen van de jaarvergadering van 1951:

De emigratie naar andere werelddelen neemt gestadig toe. Het bestuur helpt waar het kan. Veel hebben de emigranten te danken aan de emigratiecursus, deze loopt druk en wordt op kundige wijze verzorgd door de Z.E. Heer Vergeer, Prior Kruisheren en Wel. Ed. Heer P. van Helvoirt onderwijzer ULO.

De Udensche Courant had (uiteraard!) dezelfde mening op 3 augustus 1951:

Gaarne wil ik dan ook hier melden, dat reeds 45 personen de emigratiecursus in Uden (met succes en tot volle tevredenheid) hebben gevolgd of nog volgen en dat er in September a.s. weer een nieuwe cursus begint, waarvoor al verschillende personen hebben ingeschreven.

De lessen worden gegeven door de Z.E. Heer prior der Kruisheren en de Wel. Ed. Heer P. van Helvoirt. Opgave voor de volgende cursus kan geschieden bij genoemde docenten of bij ondergetekende. W. v.d. Elzen, Secr. NCB.

EMIGRATIECURSUS - UDEN

Een Cursus voor BEGINNERS en
Een Cursus voor GEVORDERDEN

Aanvang: Week van 14 September

Aanmelding (liefst zo spoedig mogelijk) en inlichtingen bij

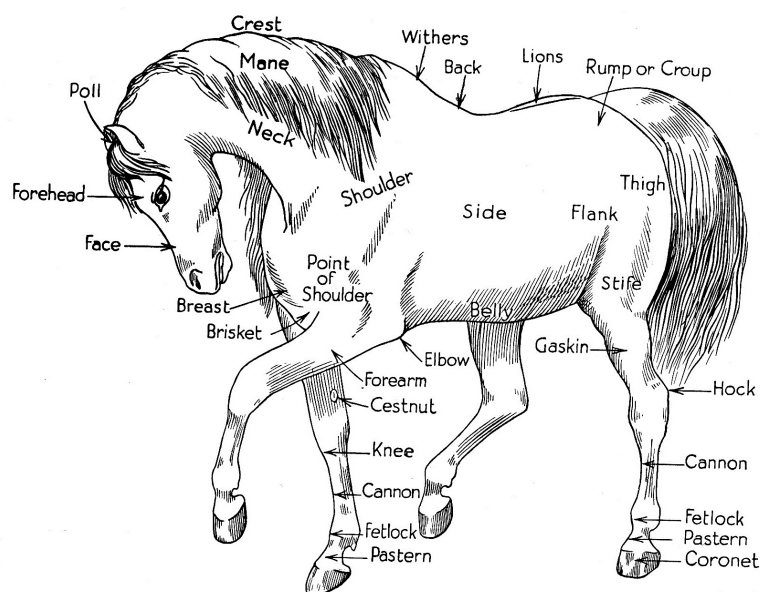
PRIOR DER KRUISHEREN
P. v. HELVOIRT, Stationstr. 12
W. v. d. ELZEN, Loo

*Afb. 4
Advertentie voor de
Emigratiecursus in de
Udensche Courant van
14 augustus 1953*

In de daaropvolgende jaren was de emigratie geaccepteerd en werden in het winterseizoen met groot succes emigratiecursussen gegeven en gevolgd.

Als we naar het programma van zo'n cursus kijken zien we dat dit in 1953 bestond uit de volgende onderdelen:

Engels	70 uur
Godsdienst	20
Emigratievoorbereiding	5
Land- en volkerenkunde	10
Gezondheidsorganisatie	5
Huwelijksvoorlichting	5

The parts of a horse.

*Afb. 5
Uit het cursusboek
Engels voor emigranten"*

De drijvende krachten achter de cursussen in Uden waren Willem van den Elzen, die zeer actief was op het gebied van de organisatie, prior Vergeer van de kruisheren en Piet van Helvoirt van de MU-LO, die grote gedeelten van de lessen voor hun rekening namen. Het heerste niet altijd een hoerastemming.

Ook tegenslagen werden gerapporteerd, zoals op 4 april 1952:

Het emigratieschema verloopt niet altijd zo vlot, als men dat wel zou wensen. Dat kan voor de betrokkenen zeer onaangenaam zijn. Kort geleden werden de landbouwers getroffen door de emigratiestop, die intussen als we vorige week meldden, bevredigend is opgelost. Nu ontvingen de emigratiediensten de mededeling, dat het geen zin heeft emigratieaanvragen voor niet-agrariërs in behandeling te nemen zonder dat deze mensen beschikken over een werkgevers- en huisvestingsverklaring.

Een paar jaar later, op 12 februari 1954, werd aandacht geschonken aan negatieve publiciteit over Canada en deze werd geparceerd.

Werkloosheid in Canada

Als sneeuw en ijs optreden, moet in sommige Canadese bedrijven het werk stilgelegd worden. Er hebben de laatste tijd geruchten en krantenartikelen gecirculeerd over een in Canada ontstane werkloosheid. Om te begrijpen wat deze geruchten en berichten "waard" zijn moet men dit verschijnsel der winter-werkloosheid in het licht van Canada's economische positie zien. Canada heeft vrij lange en strenge winters, die vier tot vijf maanden duren. Deze lange winter nu is er wel eens oorzaak van, dat bepaalde bedrijven niet kunnen werken, zoals ze willen en dan ontstaat er tijdelijk en meestal plaatselijk gebrek aan werkgelegenheid. Dat lost zich dan weer op als de winter voorbij is. Want er is in Canada volop werk.

Op 20 december 1957 kreeg Australië specifieke aandacht.

Dinsdagavond werd vanwege het Arbeidsbureau een voorlichtingsavond over emigratie naar Australië gegeven in zaal Heijmeriks. Er was behoorlijk belangstelling, ondanks de veelvuldigheid van dergelijke avonden. Ook een vertegenwoordiger van Peeters' reisbureau was aanwezig en gaf inlichtingen over reisaangelegenheden en dergelijke.

Toen de hoogtijdagen van de emigratie voorbij waren, was het niet zo dat er plotseling geen aandacht meer voor was.

Zo op 23 januari 1959:

Ofschoon de emigratie de laatste jaren wel wat bekoeld is, vragen we toch de aandacht voor de emigratieavond van a.s. maandag in zaal Heijmeriks om half acht.

En op 15 januari 1960:

A.s. woensdag houdt het reisbureau Lissone Lindemann een voorlichtingsavond in zaal Heijmeriks, speciaal belegd voor toekomstige emigranten.

In het begin van de zestiger jaren liep de belangstelling toch wel erg sterk terug en de Udense Courant was zich daar ook van bewust.

Op 13 december 1962:

Men hoort de laatste paar jaar niet veel meer over emigratie spreken, daarom geven wij hierbij het bericht, dat j.l. dinsdag naar Nieuw-Zeeland is vertrokken onze dorpsgenote Mej. Mien van Lieshout van Voorsloo met dhr. Van den Elzen uit Erp.

Aandacht voor specifieke gevallen in de krant

Naast de algemene berichten was er in de Udensche Courant nog meer aandacht voor emigratie.

Vertrek

Van een groot aantal emigranten werd namelijk het vertrek vermeld. In de hoogtijdagen was dat bijna wekelijks het geval geweest. Slechts een paar voorbeelden:

Udense Courant 11 maart 1948:

Wij vernemen uit betrouwbare bron dat de vrijwilliger Jan van der Rijt van Kooldert, die voor twee en een half jaar naar Indië is vertrokken en zijn diensttijd er bijna op heeft zitten, voorlopig niet naar huis zal komen maar de zee zal oversteken naar Australië om aldaar als landbouwer zijn geluk te gaan beproeven. Wanneer het hem daar op de een of andere manier niet aanstaat, kan hij nog altijd naar Uden komen.

En op 14 januari 1949:

De gebroeders Timmers uit Moleneind en M. de Groot uit de Rakt zijn dan eindelijk na veel uitstel enz. enz. verleden week Vrijdag te zes uur na de middag uit Rotterdam met de "Frances" vertrokken naar Minnesota USA. Goede reis en voor de toekomst veel succes.

Een voorbeeld van 14 maart 1952:

Eind Januari van dit jaar zou het gezin van M. van Boxmeer naar Canada emigreren toen op 't laatste nippertje bericht ontvangen werd, dat niet alle "papieren" klaar waren. Men wachtte nu tot 7 Maart en met goede moed verliet men Uden met bestemming Rotterdam haven. Aan beurt van inschepen, kreeg men te horen dat geen personen uit de landbouwstand aan boord mochten vanwege het uitgevaardigde verbod tot emigratie, gedaan door de Canadese regering in verband met mond- en klauwzeer. Hierop moest de familie alweer naar Uden terugkeren en was het emigreren voor de tweede keer mis. De boerderij was intussen door de opvolger betrokken enz. enz. en men kan zich wel enigszins de moeilijke situatie van 't grote gezin indenken, dat weer haar tijd met afwachten moet doden.

Een week later kwam het goede bericht voor deze familie:

Gaven wij verleden week een bericht over de mislukte emigratie van M. van Boxmeer, thans kunnen wij melden dat zijn gezin plotseling nog is kunnen vertrekken, zij 't dan als eerste klas passagiers wat f 1.500 meer kostte.

Ook de volgende jaren komen we de berichten over individuele emigranten met grote regelmaat tegen. Bijvoorbeeld op 29 januari 1960:

Begin maart hoopt de familie Bongers – v.d. Elsen, van Slabroek, naar Australië te emigreren. Plannen zijn de reis per vliegtuig te maken. Op een advertentie waarin hun bedrijf hier te koop werd aangeboden, zijn 79 aanvragen binnen gekomen. Men hoort wel eens zeggen dat er niet zo 'n grote vraag meer is naar boerderijen...

En op 26 februari 1960:

Vorige week zouden onze dorpsgenoten Th. Van Lieshout, van Loo, en Mej. Wijdeven, van Melle, per vliegtuig emigreren naar Nieuw-Zeeland. Dezelfde dag nog werd Van Lieshout aangetast door zware griep en longontsteking en moest men de reis afzeggen. Intussen is de zieke weer geheel opgeknapt, doch zal men nog tot 31 maart moeten wachten, vooraleer weer gelegenheid is per KLM naar Nieuw-

Zeeland te vliegen.

't Emigrantenhoekje

Een tijdlang kende de Udensche Courant een aparte rubriek, 't Emigrantenhoekje, waarin belangrijke informatie werd gepubliceerd, maar ook brieven van emigranten.

Zo schreef de familie de Groot-van Vonderen vanuit Ontario in de editie van 21 maart 1952:

Met belangstelling hebben wij in ons nieuwe vaderland kennis genomen van de nieuwe rubriek in deze krant, n.l. 't Emigrantenhoekje.

In de Udensche Courant van 12 september 1952 lezen we in deze rubriek:

Wim den Brok en Cisca v.d. Ven, die in het vorige jaar naar Canada emigreerden schrijven:

Sask is een mooie provincie met veel graanbouw, vooral tarwe en gerst. Het is jammer dat deze provincie onder de aspirant-emigranten zo weinig bekend is, want hier ligt voor velen nog een goede toekomst. De boerderijen en de grond zijn hier de helft goedkoper dan b.v. in Ontario. De grond is hier goed en de gewassen staan prachtig en over werkloosheid hoor je hier niet spreken, wat op het ogenblik in Ontario nogal schijnt voor te komen.

Hier Saltcoats, waar we wonen, is een mooi dorp met 'n school, een kerk en mooie winkels. Wij hebben een smederij gehuurd. Het werk in zo 'n smederij is hier weer heel anders dan in Holland. De machines zijn veel groter en zwaarder. Ook de onderdelen van een ploeg zijn veel groter en lastiger te hanteren: een ploegijzer weegt van 80 tot 90 pond. Hier smeden ze dan ook niet veel op het aambeeld, maar met een machine en als je het eenmaal kent is dat veel gemakkelijker. We huren de smederij nu voor 75 dollar per maand met alle machines erbij. Het is heel druk, zodat we een mooie cent overhouden. We hebben het hier in ons nieuwe vaderland buitengewoon naar onze zin.

Een voorbeeld van 11 december 1953:

De voormalige UDI-speler P. Willems heeft in Canada grote successen geboekt. Hij speelt daar in de nationale spoorwegclub van Ontario. London is de zetel van deze vereniging, die uitkomt in de 1^e divisie van de Canadese voetbalbond. Die is gelijk te stellen met onze tweede klas KNVB.

De Canadese couranten zijn vol lof over de prestaties van de Nederlandse immigrant, die als de beste speler van Canada beschouwd wordt. De ouders van Willems in Uden vertonen met trots de foto's en ellenlange krantenverslagen, die ze uit Canada gestuurd krijgen.

Op 17 jan 1958 werd duidelijk gemaakt dat contacten met de overzeese familie in de loop der jaren veel makkelijker waren geworden:

Over afstanden gesproken...

Op 86-jarige leeftijd werd van de week Wed. J. v.d. Berg, van Molenkant, voorzien van de laatste H.H. Sacramenten. Er werd een telegram gezonden naar haar zoon in Canada. Enkele uren later was er een telegram terug en was er in het ziekenhuis te Veghel, waar de zieke verpleegd wordt een telefonische informatie. Binnen 24 uur was haar zoon Piet vanuit Canada over en stond hij aan het ziekbed van zijn Moeder.

Geloof

Geloofszaken speelden een belangrijke rol bij de voorlichting:

In de Udensche Courant van 18 april 1952 schreef C. v.d. Elzen:

Er is maar een ding wat eraan mankeert. Ik moet de Zondagen de kerk missen. Ik kan er niks aan doen, maar ik vind het geweldig erg.

Later werd ook bericht over de scholen in de emigratielanden.

Katholieke scholen Australië:

Wat de Australische kerk het meest typeert, wat haar trots is en wat het meeste vertrouwen geeft voor een godsdienstig verantwoorde emigratie, is een sterk verbreid, men mag wel zeggen een zo goed als volledig, katholiek schoolsysteem. Haast alle parochies hebben haar katholieke lagere scholen. (UC 7 november 1953)

De kerk probeerde de emigranten op een goede manier voor te bereiden op hun emigratie.

In de krant van 12 november 1954 werd het volgende meegedeeld:

Weet u dat er voor emigranten ook aparte Retraites gegeven worden en dat zo 'n Retraite u heel veel meer geeft dan ge er ooit van hebt durven verwachten? Een uitstekende gelegenheid biedt het Retraitehuis te Uden in de Retraite die van 13 tot 16 Dec. a.s. gegeven wordt.

Familieberichten

Tenslotte gebeurde het wel eens dat bij een droeve of blijde gebeurtenis een emigrant vanuit zijn nieuwe vaderland een advertentie liet zetten in de Udensche Courant:

Afb. 6
Familiebericht in de
Udensche Courant van
30 mei 1958

De beslissing om te gaan emigreren

Uiteindelijk moest de aspirant-emigrant natuurlijk zelf, op basis van alle voorlichting en bijgestaan door zijn naasten, de beslissing nemen. Vaak was dat een lang traject, dat nog vertraagd kon worden als er een partner in het spel was.

Piet Rutten beschreef dit een paar jaar geleden op treffende wijze:

We begonnen ook veel meer over emigratie te praten en mijn vader en ik gingen naar iedere emigratieavond die werd gehouden. Een avond kan ik nog duidelijk voor me halen, toen gingen we naar Nistelrode, daar was een jongen uit Australië op vakantie. Deze jongeman was al enkele jaren daar geweest en had veel te vertellen, wat indruk op mij maakte.

1956.

Thuis deden we van alles op het bedrijf, het was een kleine boerderij, en met 10 kinderen zijn er, als er één weggaat, nog negen over om met vader en moeder verder te gaan. Vader had dezelfde mening en zei eens tegen mij: "Ja Pieter, als je vooruit wilt, dan denk ik dat je het ergens anders moet zoeken." Hij zou dat best zelf hebben willen doen, maar wist goed dat dit niet voor hem was weggelegd. Alhoewel vader die mening had was het voor onze ouders een nerveuze tijd, want Anne en ik gingen in de winter van 1956 naar een emigrantencursus, wat inhield dat we een paar avonden in de week

naar het kruisherencollege gingen, waar we een uur godsdienstles kregen van pastoor Vergeer en dan een uur Engelse les.

De godsdienstles was meer filosofie en ging boven onze pet. We konden er weinig mee en velen zaten te knikkenbollen na een dag hard werken.

Dan kwam de Engelse les, waar we geen probleem hadden om goed te luisteren.

Wat we onze ouders, broers en zussen aandeden, door naar de andere kant van de wereld te gaan beseften we toen niet ten volle, maar nu we zelf opgroeiende kinderen hebben, denken we daar veel anders over. Voor ons moeder was het bijzonder hard, want die had een beeld voor ogen dat het een missieland was met koppensnellers en wilde zwarten, verborgen in de wouden van dat verre hete Australië.

Augustus 1956.

We hadden nu beslist om naar Australië te emigreren, om meer dan één reden.

In de brieven die we uit Canada ontvingen van familie van Anne, zagen we dat verschillende emigranten daar in de erg koude prairieprovincies terecht kwamen, waar 40 gr. onder nul regelmatig in de winter voorkwam. Ze moesten hard werken om de winter door te komen met de veestapel. De eigenaren van die bedrijven hadden meestal een huis in de warmere gebieden om daar de winter door te brengen en de emigranten zorgden dan voor het bedrijf.

De brieven die we lazen van Grard Vogels die in Queensland woonde, stonden ons, wat klimaat betreft, veel beter aan.

Vader en moeder Vogels, vonden Anne die toen 20 was, toch wel erg jong om te trouwen en met mij mee naar dat verre Australië te gaan. Dit kwam niet onverwacht voor mij en ik had al bedacht om een paar jaar het land zelf te gaan verkennen.

Anne's broer, Martien, was gekeurd voor militaire dienst en zou in dienst moeten. Hij had de keuze om te emigreren en geen dienstplicht te hoeven vervullen en dat was toentertijd aan te raden, want emigratie werd erg aanbevolen door zowel de Hollandse als Australische regering.

Martien koos op jonge leeftijd om met mij mee naar Australië te gaan en die beslissing had consequenties voor zijn toekomst. Wij kwamen allebei in aanmerking voor lage bootreiskosten voor emigranten en hoefden ook niet naar een emigrantehotel, omdat Grard Vogels in Queensland onze sponsor was.

Januari 1957.

Het jaar begon met een echte koude winter en we waren nou druk bezig met het organiseren van de bootreis naar Australië.

We hadden geboekt op het emigrantenschip: de Zuiderkruis. Dit schip was gebruikt om de militairen te vervoeren vooral naar Indonesië, gedurende de oorlog met Nederland. We zouden door het Suez kanaal varen, maar de zesdaagse oorlog tussen Engeland en het Midden Oosten had dit kanaal geblokkeerd met gezonken schepen. Nu moesten we over Afrika's Kaap de goede hoop.

Nerveuze tijd.

Begin mei is de tijd van vertrek en de realiteit begint nu ook wel goed door te dringen met de vraag: wat zal de toekomst brengen? Vooral voor moeder was het een zware tijd, wat ik nu veel beter waardeer en begrijp dan 50 jaren geleden. Anne en ik begonnen het ook erg te voelen, dat we elkaar 2 jaar niet zouden zien en vroegen ons af hoe we dat konden volbrengen.

Voor Anne was het moeilijker dan voor mij, want Martien en ik gingen naar een vreemd land en alles was anders. Een onbekende toekomst gaan verkennen, zou onze gedachten wel bezig houden voor een hele tijd.

We hadden het plan om over twee jaar terug naar Nederland te gaan om te trouwen en dan samen weer naar dat verre land te vertrekken.

Dit was ook de vereiste van de familie Vogels dat ik terug zou komen om in Nederland te trouwen. Dit zou hun ook meer zekerheid geven, dat we echt bij elkaar pasten om dit er voor over te hebben. Martin Vogels ging mee voor minstens 2 jaren en zal dan wel een idee hebben wat hij wil. Anne en ik zijn verloofd rond deze tijd en broer Jan had toen al zijn gelofte afgelegd. Hij voelde zich geroepen om ons te zegenen, wat hij dan ook onverwachts deed met een emmer water. Afscheid van ons geboorteland 3 mei 1957. Na verschillende afscheidsfeestjes en bezoek aan de hele familie om afscheid te nemen, was de tijd gekomen om de grote stap te maken.

Het onderzoek achter de schermen

Nadat een aanvraag voor emigratie verstuurd was, begon er een heel traject.

Om te beginnen werden er door de verantwoordelijke instanties uiteraard inlichtingen ingewonnen over de aanvragers.

De gemeente maar ook de geestelijkheid werd gevraagd om hun oordeel te geven over de kandidaat-emigrant en vervolgens werd mede naar aanleiding hiervan, aan bepaalde kandidaten de goedkeuring geweigerd. De manier waarop dat ging, veranderde in de loop van de tijd wel enigszins.

Gemeente

Als voorbeeld staat hieronder het vragenformulier, dat de Centrale Stichting Landbouwemigratie aan de burgemeesters stuurde.

CENTRALE STICHTING LANDBOUW-EMIGRATIE
RAAMWEG 26 TELEFOON 18 35 10/19 's-GRAVENHAGE

s-Gravenhage,

Den Heer Burgemeester
van

Heden

Heden ontving ik een aanvraag voor emigratie naar *Canada*
van *Johannes Bongus Slabroek D. 56. Heden*
van beroep *Landbouwer.*

In verband hiermede moge ik U verzoeken een onderzoek te doen instellen omtrent bovengenoemd persoon en daarna hieronderstaande vragenlijst in duplo zoo nauwkeurig mogelijk te willen invullen.

Gaarne zou ik zien, dat U het onderzoek zooveel mogelijk bespoedigde. Tevens zou ik U er op willen wijzen, dat het vaak nuttig kan zijn ook over volwassen zoons te rapporteeren. Mocht tijdens het onderzoek blijken, dat vrienden of bekenden mee zouden willen emigreeren, dan ware het wenschelijk ook over hen reeds rapport uit te brengen, zelfs indien de aanvraag U nog niet bereikte.

De Directeur der Centrale Stichting
Landbouw-Emigratie,

Afb. 7 Eerste blad van het invulformulier van Centrale Stichting Landbouw-Emigratie voor de gemeenten

De vragen waren:

1. Naam
 - Voornamen*
 - Geboortedatum*
 - Woonplaats*
 - Burgerlijke staat*
 - Godsdienst*
2. Staat van dienst
 - Gedrag tijdens de bezetting*
3. Beroep (zelfstandig of ondergeschikt)
 - Aard van het bedrijf*
 - Grootte van het bedrijf*
 - Exploitatie van het bedrijf*
 - Vakbekwaamheid*
 - Opleiding*
4. Op welke wijze denkt hij in den vreemde te werken (zelfstandig – in loondienst)
5. Samenstelling van het gezin
 - Steun van de vrouw, welke de man in den vreemde kan verwachten*
 - Algemeene indruk die het gezin maakt*
6. Financiële positie
7. Persoonlijke kwaliteiten (bekwaamheid om leiding te geven)
8. Resumé (geschiktheid voor emigratie)

Twee voorbeelden van positieve antwoorden die de burgemeester van Uden op vraag 8 gaf:

- * *Het gezin kan zichzelf behoorlijk bedruipen. Zij zijn bezorgd over de toekomst van hun kinderen. Zij vrezen dat deze niet in de boerenstand zullen kunnen blijven. Het zijn degelijke mensen met gezonde ideeën, de kinderen worden goed opgevoed. Geschikt voor emigratie.*
- * *Man wil in Canada een toekomst op gaan bouwen, daar hij verwacht dat dit daar beter zal kunnen gebeuren dan hier. Hij wil immers in het landbouwbedrijf werkzaam blijven. Hij komt mij geschikt voor om naar Canada te emigreren.*

Maar het gebeurde ook dat de burgemeester besloot een negatief advies te geven:

- * *Het gezin maakt een minder goede indruk. Het is slordig en rommelig in huis. Het gezin staat op een laag niveau; daarom minder geschikt voor emigratie.*

Geestelijkheid

Indien de emigrant katholiek was, en bijna altijd was dat het geval, werd de pastoor ook op de hoogte gesteld en aan hem werd gevraagd om met het gezin in contact te treden.

In het begin werd door de Emigratie Stichting van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond gevraagd:

Graag zullen wij derhalve Uw oordeel vernemen aangaande bedoelde persoon en eventueel gezinsleden.

Later schreef de NCB:

Mocht U om de een of andere reden bezwaar hebben tegen zijn emigratie dan hopen wij zulks omgaande van U te mogen vernemen.

Ook werd de pastoor gevraagd om twee formulieren aan de emigrant mee te geven, één voor de geestelijken aan boord en één voor die in het immigratieland.

DOCUMENTUM ECCLESIASTICUM EMIGRANTIS

(Bewijs van kerkelijke staat, goed te bewaren om bij voorkomende gelegenheden te tonen)

A_{nno} D_{omini} die mensis

fili legitim (illegitim *postea legitimat* / *nec legitimat*)

et

BAPTISMUM recepit in ecclesia

¹Ioci in Neerlandia

Patrini fuerunt

et

²PRIMAM COMMUNIONEM ipse/a recepit an.

CONFIRMATIONEM an.

Quo tempore ex Neerlandia migravit in

³adhuc INNUPTUS/A erat.

⁴NIHIL OBSTABAT quominus matrimonium contrahat cum

MATRIMONIUM contraxerat die mensis an.

cum

in ecclesia Ioci

⁵.....

Quae supra notata sunt, haberi possunt ut documenta authentica, ita ut posteriores indagaciones supervacaneae sint.

Quod testor

hac die 19

(locus sigilli)

Parochus (Vicarius cooperator)

¹praeter locum in hac regula notetur accurata inscriptio (juiste adres) ecclesiae paroecialis.

²saltem pro impuberibus. ³pro adolescentibus. ⁴pro sponsis (verloofden). ⁵annotationes posteriores.

Niet alle aanvragen leidden tot daadwerkelijke emigratie. Op de eerste plaats kon dat zijn omdat de aanvraag niet werd gehonoreerd. Maar soms haakte de aspirant-emigrant ook om een of andere reden af. Een reden kon zijn dat hij in Nederland een goed alternatief zag voor emigratie.

We lezen hiervan een voorbeeld in het boek over de Eikenheuvel:

In 1947 diende Martinus Johannes den Dekker bij de Centrale Stichting Landbouw-Emigratie te Den Haag een verzoek voor emigratie in. Deze organisatie ging te rade bij de burgemeester van Uden of het gezin wel geschikt voor emigratie was. Deze verklaarde, waarschijnlijk met hulp van de Boeren- en Tuindersbond, "dat het gezin den Dekker een goed landbouwgezin was. De oudste jongens werken allen in het landbouwbedrijf en zijn hiermee zeer vertrouwd. Zij hebben allen een landbouw- en melkcursus gevolgd. Gezin is voor emigratie zeer geschikt".

Martien den Dekker, zijn vrouw Drieka van Kuijk en hun negen kinderen zijn toch niet naar Canada verhuisd.

De goedkeuring en de reis

Normaalgesproken lag er tussen goedkeuring en vertrek nog enige tijd, maar er waren ook uitzonderingen (gelukkig maar weinig) waarbij het wel heel snel ging.

Een voorbeeld van zo'n laatste geval was de emigratie van de twee families Vogels van Slabroek:

In februari 1953 joegen noordwesten winden met orkaankracht, gecombineerd met vloedgolven, de oceaan het zuidwesten van Nederland binnen, waarbij 1835 mensen en 47000 stuks vee omkwamen en 3000 huizen en 300 boerderijen vernield werden. Ofschoon de grootste ramp, die de Nederlanders in 300 jaar te verduren kregen, niet direct invloed had op het in het zuidoosten van het land gelegen Noord-Brabant, stelde dit onheil twee Vogels-families, die daar leefden, in staat om te emigreren.

Na de crisis, de Tweede Wereldoorlog en het verlies van de koloniën, die Holland welvaart hadden gebracht, was het leven moeilijk, zeer zeker voor boeren zoals de gebroeders Gard en Bill (Gerardus en Willem) Vogels, die in Uden woonden. In 1949 besloten zij naar Australië te emigreren, maar konden geen sponsors krijgen. Ze probeerden daarna Nieuw-Zeeland, maar ook dat lukte niet omdat hun gezinnen te groot waren en Nieuw-Zeeland alleen jong getrouwde stellen opnam. Ze oriënteerden zich op Brazilië en Argentinië en nog andere landen.

*Afb. 9
Het vertrek vanuit
de haven van
Rotterdam van
Antoon van Boxtel
en Gonneke
Pennings van het
buurtschap
Molenheide*

Grard en Bill gingen vaak naar lezingen over emigraties en hoorden van een priester uit Australië, die op zoek was naar immigranten, dat zijn land boeren nodig had. Grard en Bill vertelden hem hun verhaal en lieten hun landbouwreferenties zien. De priester besloot hun sponsor te worden. Niet lang na die bijeenkomst vond de watersnood plaats. Hierdoor konden vele mensen, die geboekt hadden op het migrantenschip m.s. Fairsea, Nederland in die februarimaand niet verlaten. De broers ontvingen een telegram, waarin stond, dat als ze op 14 februari klaar zouden zijn, zij met de Fairsea konden vertrekken. Bill en Grard bespraken dit met hun families en besloten het aanbod aan te nemen, maar er was weinig tijd om alles te regelen. Zij hadden slechts 10 dagen om hun boerderijen te verkopen en hun papieren in orde te maken, maar het lukte voor alle 18 personen: Grard, zijn vrouw Dora (Theodora) en hun negen kinderen, plus Bill, zijn vrouw ook een Dora en hun vijf kinderen. De eerste familie bestond uit Martin, 19, Arne, 17, Frank, 15, Joan, 13, Jeanette, 11, John, 9, Dieny, 7, Gerard, 5 en Henny, 3. Een tiende kind, Mary, werd in juli in Australië geboren, wat betekende dat Dora al vijf maanden zwanger was toen ze aan boord ging. Zij hield haar zwangerschap geheim omdat ze bang was anders niet te mogen reizen. Omdat de familie al een aantal jaren wilde emigreren, hadden ze taallessen gehad, maar de meesten waren behoorlijk verlegen om de eerste dagen hun nieuw geleerde taal te gebruiken. De reis naar een emigratieland was uiteraard al een belevenis op zich. Het begon al met het wegbrengen naar de boot of het vliegtuig. Verschillende reisverslagen zijn bekend. Ik zal hier slechts een beperkte keuze weergegeven.

Per boot

Martien de Groot ging in 1949 met de gebroeders Timmers op reis naar de VS. Hij beschreef deze tocht in een brief van 25 december 2010. Blijkbaar gingen de drie via afzonderlijke routes naar Minnesota:

Mijn vader - Piet de Groot - zette mij af in Rotterdam. 't Was 'n koude winterdag. Twee jongens van Hannes Timmers, Harry en Theo Timmers waar ik vroeger mee op school zat, gingen ook. De bootname was Francis, een Fransche boot, half vracht, half passagiersboot. Vanwege aanhoudende storm ging 't langzaam. Ik ging naar New York, de Timmers Boys gingen naar Canada. 't Nam drie weken, niet veel ontspanning en niets dan water met huizehoge golven. 't Ding dat kraakte en 't piepte, en Harrie Timmers zei al: "We zullen 't rozenhoedje mar bidde, want ik denk dat we 't niet overleven." Ik was blij dat ik 't Statue of Liberty zag in de verte aan de kade van New York.

Aangekomen in die tijd moesten we eerst naar 'n eiland – Ellison Island – voor onderzoek voor gezondheidsredenen voor we New York in konden. Ik spend wel een hoop tijd onder in de kajuit met de bemanning en ik deed mijzelf tegoed aan 't menig Heineken bier. Vergeet nooit de avond dat ik op mijn koffer op straat in New York zat. Ik moest naar 't treinstation en er was niemand om mij af te halen. Ik moest eigenlijk naar Minnesota naar 'n farmer, die borg voor mij was.

Toentertijd was dat zo. 't Was allemaal connected met de Prior Kruisheer in Uden (Father Vergeer, Father Timmers (zoon van Willem de Spijker van Slabroek) en Father Joys van Minnesota. They all worked for emigratie together!

Van dag tot dag maakte Nic. v.d. Broek, die samen met Harrie Nicolaassen reisde, een verslag en dat verscheen in de Udensche Courant van 9 november 1951:

Zodra de Volendam op eigen kracht verder stoomde werd gezamenlijk het "Vaarwel o dierbaar vaderland" gezongen en plotseling werden we opmerkzaam gemaakt op een kleine boot, die met onze familie en kennissen nog een eindweegs meevoer, wat voor ons een onverwachte meevaller was.

*Afb. 10
Het vertrek vanuit
de haven van Rot-
terdam van de
familie Antoon
Arts uit Volkel*

Na een kwartier werd een laatste vaarwel middels de stoomfluit gegeven en spoedig was ook de mee-varende boot uit ons gezicht verdwenen. Te 11 uur gingen we slapen.

3 Oct.- 211 mijl gevaren. Licht golvende zee. Om 6 uur werd ik wakker en wekte Harrie Nicolaassen. Te 7 uur woonden we de H.Mis bij. Het ontbijt en de middagdis waren prima: wat je verlangde was er! De hele dag zagen we niets dan water. 's-Avonds baden we in het kapelletje de rozenkrans en 't avondgebed en brachten de verdere avond door aan dek.

Donderdag 4 Oct. – Vannacht om 2 uur de oceaan op gevaren. Wel wat meer geschommel maar uitstekend geslapen. In de verte zien we nog een paar eilanden en een paar bootjes zijn ons gepasseerd. De middag en avond werden grotendeels doorgebracht met dansen, onderbroken voor 't eten en te half acht voor het Rozenhoedje.

Vrijdag 5 Oct. – 355 mijl gevaren. Niet zo best geslapen. Er hangen verschillende over de reling: zeeziek! Ik heb 't er tot op heden nog goed afgebracht. Wel heb ik 't gevoel alsof ik er een paar te veel op heb, wat toch niet het geval is. Wel is er genoeg drank aan boord, maarduur! Sigaretten zijn niet duur: 45 ct. per pakje. De zee is veel rumoeriger dan gisteren, doch de stemming aan boord is uitstekend.

Zaterdag 6 October – Ruim 600 hingen deze morgen over de reling, allemaal zeeziek. Ik zelf heb 't nu ook te pakken en ben maar een uurtje op geweest en toen weer naar bed gegaan. En Harrie, die lacht er maar om.

Zondag 7 October – Hoge zee. Vanmorgen was om 7 uur de H. Mis, maar 't was niet druk. Velen waren nog zeeziek. Om 9 uur goed gegeten en om 10 uur gezongen Hoogmis. We hebben een priester aan boord die uit Deurne komt. Er zijn wel ongeveer 100 Brabanders aan boord. Ik ben weer tamelijk opgeknaapt. De dag brengen we door met kaarten, dansen, zingen, dammen en tafeltennis en de zee wat bekijken. Zo is 't 12 uur geworden: bedtijd!

Maandag 8 Oct. – Zeer hoge zee. Niet goed geslapen. We varen langzaam. Er staat veel wind en 't is stormachtig weer. De reis wordt wat vervelend. Iedere dag hetzelfde. Nog een dag of vier en we zijn in Quebec dus het schiet al op.

Dinsdag 9 Oct. – Licht golvende zee. Deze nacht is ons een boot gepasseerd. Geen grote. Hij schommelde heel aardig. Vanmorgen was de zee weer heel rustig. De meeste zijn weer opgeknapt. Harrie had anders schik dat ik in bed lag en hij niet. Overigens hij heeft goed voor me gezorgd. Vanmiddag werd een z.g. sportdag aan boord georganiseerd: touwtrekken voor de groten en koekhappen voor de kleinen. We trokken met groepjes van drie. Na zes keer in de finale getrokken te hebben, wisten wij met drie Brabanders te winnen: Harrie Nicolaassen, 'n jongen uit Schijndel en ik. 's Avonds lekker moe naar bed!

Woensdag 10 Oct. – Goed geslapen. Land in de verte te zien. Het zijn eilanden; nog 20 uur en we zijn er. Hier en daar zagen we 'n walvis water omhoog spuiten. De dag weer doorgebracht met wat dansen en zingen en toen maar weer het bed opgezocht.

Donderdag 11 Oct. – Vandaag was er 'n kindje geboren. Er was fijne muziek door de microfoon de hele dag. Vanavond na 't rozenhoedje nog weer eens fijn gedanst.

Vrijdag 12 October – Om 9 uur waren we aan wal. Het Canadese volkslied werd gezongen, gevolgd door het Wilhelmus. Tot 5 uur hadden we de tijd om Quebec te bezichtigen, nadat alles bij de ontscheping was nagezien. Quebec is een prachtige stad met mooie huizen. We waren op een van de bergringen in de omgeving geweest en bestegen hier 541 trappen, alle 25 cm. boven elkaar. Boven hadden we een prachtig uitzicht.

Om 5 uur vertrok onze trein. Na de hele nacht doorgereden te hebben, arriveerden we de andere morgen om 9 uur in Toronto. Vandaar uit gingen we op een andere trein naar Sudbury waar we te half zeven aan kwamen. Dus 34 uur achter elkaar gespoord zonder slapen. Harrie Nooijen en Broer Smits uit Middelrode stonden me al op te wachten. En daar gingen we met de bus naar huis, waar ik feestelijk werd onthaald.

Een paar jaar later vertrokken Martien Pepers en Clara Nicolaassen:

Martien en Clara trouwden op 11 april 1953 (omdat dat beter was volgens tante Riek voor ze naar Canada gingen) en op 14 april vertrokken ze vanuit Rotterdam, met de Rijndam, naar Canada. Ze waren negen dagen op de boot. Martien had al tegen Clara gezegd dat ze misschien zeeziek zouden worden, maar het vliegtuig vond ze te snel gaan. Ze waren tenslotte nog maar net getrouwd! Maar Clara was negen dagen ziek, dus veel had ze er niet aan gehad. Na negen dagen arriveerden ze in Halifax en moesten met de trein naar Morrisburg. Daar deden ze twee dagen over. In Morrisburg was er geen broer Harrie en zijn vrouw Riek. Met het beetje Engels dat Martien rijk was kon hij aan een taxichauffeur uitleggen, dat hij naar Harry Pepers moest. Daar hebben ze een paar weken geloogd. Toen kregen ze de kans om bij een boer een huisje te krijgen. Dat was in Riversight Heights.

Per vliegtuig

Inmiddels was er een alternatief voor de lange bootreizen gekomen en de Udensche Courant beschrijft dat uiteraard ook:

Nederland - Canada, een kwestie van uren! Van een van onze lezers-emigranten A. de Louw-Dortmans, ontvingen we een enthousiast verslag over de reis per KLM naar Canada. Met 60 passagiers stapten we aan boord, aldus onze briefschrijver. Het was een eigenaardig gevoel toen je alles onder je kleiner en kleiner zag worden. Om 5 uur waren we los en voor 6 uur kregen we koffie en chocolade en gebak. Goed 8 uur landing in Ierland, anderhalf uur rust en koffie en gebak. Dan komt de oceaan en onder ons lelijke wolken en zwarte donderkopen, maar 't viel allemaal genoeg mee. Kwart voor tien eten, dan wijn of jenever en slapen. De stoel ging na een druk op de knop achterover, je kreeg een hoofdkussen en een deken en toen waren we zo onder zeil. Toen we goed en wel wakker waren en gewassen waren we boven New Foundland en landden we op Gander: 380 km per

uur gemiddeld. Na een goed ontbijt weer de lucht in naar Montreal en toen we er enkele uren later waren konden we zelf niet geloven, dat we er al waren. Met de KLM-bus werden we naar het station gebracht. (UC 4 juli 1952.

Afb 11
Het vertrek vanaf luchthaven Schiphol
van de familie Piet Wijdeven van het buurtschap Hengstheuvcl

Toch bleef zelfs een vliegreis naar Australië of Nieuw-Zeeland nog een tijdrovende en vermoeiende bezigheid. Een krantenverslag van 17 februari 1955:

Vandaag vertrekt met de KLM onze dorpsgenote Mej. An Bongers van Slabroek naar Australië. Voor de aardigheid willen we het verloop van deze enorme reis even nader uiteen zetten. Vertrek hedenavond te half negen van Schiphol. Aankomst te Beiroet (Libanon) Zaterdagmorgen 5.45 uur, vertrek aldaar 6.45 uur. Aankomst in Damascus (Syrië) om 7.25 uur, vertrek 8.45 uur. Aankomst in Karachi (Pakistan) om 19.15 uur, waar wordt overnacht. Vertrek uit Karachi Zondagmorgen om 8 uur. Aankomst te Bangkok (Thailand) om 18.45 uur en vertrek om 19.45 uur. Aankomst te Manilla (Philippijnen) Maandag om 2.30 uur, vertrek aldaar om 3.30 uur. Aankomst te Biak op Nieuw-Guinea om 11.15 uur en overnachten. Vertrek uit Biak Dinsdagmorgen om 6.55 uur. Aankomst te Sydney (Australië) om 17.10 uur, overnachten. Verder gaat de reis dan nog per vliegtuig van Sydney naar Monto en van Monto naar Biloela (Queensland), welk laatste traject (120 km.) per auto wordt afgelegd waarvoor haar broer met de wagen op Woensdagmorgen a.s. in Monto aanwezig is.

NAAR AUSTRALIE VERTROKKEN

Donderdag j.l. is met een gecharterd vliegtuig van de KLM onze dorpsgenoot A. v. d. Elsen vertrokken naar Australië. Hij zal zich daar bij zijn broer H. v. d. Elsen vestigen, die reeds in 1952 is vertrokken en aldaar een bloeiend aannemersbedrijf op poten heeft gezet in Britsbane. Hij is het zesde lid van de familie v. d. Elsen, die zijn geluk in den vreemde gaat beproeven. De reeds in Australië verblijvenden maken het allen uitstekend. Wij wensen hem veel geluk in zijn nieuwe vaderland en goede reis.

Afb. 12
Bericht van emigratie per vliegtuig van
A. v.d. Elsen uit de Straat
in de Udensche Courant van 10 oktober 1958

Enkele bijzondere gevallen

Gerepatrieerden

Eerder werd al beschreven dat aan gerepatrieerden uit Nederlands-Indië, zeker als ze technische vaardigheden hadden, waaraan in de VS op dat moment grote behoefte bestond, extra visa verleend werden.

Een groot aantal Udenaren heeft daar gebruik van kunnen maken. Nadat Nederland Indonesië had moeten verlaten, was een aantal militairen op Volkel terecht gekomen en ze waren daar werkzaam bij de luchtmacht (bijvoorbeeld als monteur). Ook waren enkelen inmiddels bij bepaalde fabrieken in de omgeving gaan werken. Een aantal van hen is geëmigreerd naar de VS en de meesten zijn daar in de luchtvaartindustrie terecht gekomen.

Om deze reden is de emigratie naar de VS van Udenaren procentueel beduidend groter dan van andere gemeenten in Noord-Brabant.

Dit is ook de reden dat bij het onderzoek dat later beschreven zal worden, aan deze groep Udenaren aparte aandacht gegeven wordt.

Een van hen, Rudy Mutsaars, beschreef de lotgevallen van zijn familie:

De familie Mutsaarts vertrok met de "Empire Brent" vanuit Batavia naar Rotterdam op 28 augustus 1950. Zij kwamen op 3 december aan. Van daaruit zijn ze eerst naar Valkenburg en later naar Leeuwarden vertrokken. Vader was sergeant-majoor bij de luchtmacht. In de herfst 1951 zijn ze naar Uden verhuisd. Eerst naar Schutboomstraat 13 en later naar Walravenstraat 1. Vader werkte eerst op vliegbasis Volkel, later bij Philips Eindhoven en weer later bij Cezoma in Uden.

Afb. 13
Stoomschip Empire Brent

Afb. 14
Emigranten verlaten het stoomschip Empire Brent

Het gezin vertrok op 3 december 1956 met de Zuiderkruis naar Hoboken (New Jersey).

Ze kwamen daar op 25 december aan en mochten daags daarna aan de wal.

Ook de families Brookman, Collin, Leeftang en van Beekom waren min of meer op gelijke manier in Uden komen wonen. De kostwinners waren allemaal mensen in technische dienst. Met name Gerrit en Greet Brookman kenden we goed, want deze familie was bij de inval van de Japanners in Nederlands-Indië samen met de familie Mutsaars naar Australië gevlucht. De meesten kwamen in de VS in de vliegtuigindustrie terecht.

Kwartiermakers

In diverse families waar men met het idee speelde om met het gehele gezin te emigreren, vertrokken

een of twee kinderen vaak eerder om de weg te bereiden. In een aantal gevallen liep het inderdaad volgens verwachting en vertrok de rest van het gezin na enige tijd ook naar het emigratieland. Maar er zijn ook gevallen bekend waar als gevolg van de negatieve ervaring van de kwartiermaker van verdere emigratie werd afgezien.

Meervoudige emigratie

In een aantal gevallen emigreerde een emigrant meerdere malen naar hetzelfde land.

In Uden zijn er echter maar twee personen bekend die twee maal emigreerden maar dan naar verschillende landen (eerst naar Canada en daarna naar Australië). Dat betrof de gebroeders Bongers van Slabroek.

Herscholing

Het kwam ook voor dat als gevolg van de immigratiestop voor bepaalde beroepen, door de aspirant-emigranten een creatieve oplossing gezocht werd. Paul van Boxtel was bijvoorbeeld boekhouder, maar kon niet als zodanig emigreren. Hij emigreerde volgens zijn broer Leo als landbouwer. Daarom was hij enkele maanden bij een boer in Sint-Anthonis werkzaam geweest als schoonmaker van varkenshokken.

Partners

Er zijn ook veel gevallen bekend, waarbij er door de emigratieplannen in een relatie een kink in de kabel kwam. Om privacy redenen worden hier geen namen vermeld. We bespreken eerst de gevallen waarin de verloofden besloten, dat de man zou emigreren en alvast een baan en woongelegenheden zou regelen, om daarna terug te komen om zijn toekomstige vrouw op te halen. Het gebeurde echter wel eens dat het meisje ondertussen op andere gedachten was gekomen.

Er maken onderscheid tussen de verschillende mogelijkheden:

1. De jongen die de boodschap te horen kreeg, besloot dan ook maar in Nederland te blijven en hier met zijn meisje te trouwen.
2. De jongen besloot alleen terug te keren naar het emigratieland.
3. Het meisje reisde haar jongen na, merkte na aankomst dat de verhouding inmiddels bekoeld was en trouwde daar met een ander.

Het dient vermeld te worden dat het nog wel eens voorkwam dat een vrijgezel op vakantie een meisje ontmoette, waarop na korte of langere tijd een huwelijk volgde.

Een aantal keren gebeurde het dat een ongehuwd meisje bij een geëmigreerd familielid op vakantie ging en daar verliefd werd. Het resultaat was in enkele gevallen een huwelijk.

In een heel ander geval betreft het huwelijken, die vanwege het standsverschil in die tijd in Nederland problemen opleverden, een reden om dan maar te emigreren naar een nieuw land.

Trouwen in de vasten

Vroeger mocht er in de vasten niet kerkelijk getrouwd worden.

Indien er echter onverwacht toestemming kwam voor emigratie en de boot in de vasten zou vertrekken, wilde de kerk graag meewerken aan de wens van emigranten en familie dat het stel getrouwd kon gaan emigreren.

Om die reden verleende de bisschop dan dispensatie voor het trouwen in de vasten. Er mocht dan in de kerk echter niet op het orgel gespeeld worden.

Het aantal emigranten in Uden

Nu dringt zich de vraag op hoeveel personen uit de gemeente Uden geëmigreerd zijn, wanneer dat plaats vond, naar welke landen zij gingen etc.

Het onderzoek

Ik heb geprobeerd zoveel mogelijk gegevens te verzamelen, maar kan niet garanderen dat ik alle emigranten gevonden heb. Het belangrijkste struikelblok ligt in het feit dat de archieven over deze periode in verband met de privacyregelgeving voor het grootste gedeelte nog niet openbaar zijn. Zodoende was ik vooral aangewezen op openbare gegevens: kranten, herinneringen van direct en indirect betrokkenen (oral history) en kon ik slechts in enkele gevallen de archieven raadplegen.

Emigratie-eenheid

De gegevens werden niet verzameld per persoon, maar per zogenaamde emigratie-eenheid. Onder een emigratie-eenheid wordt een verzameling van mensen verstaan, die wat betreft de emigratie bij elkaar hoorden. Zo'n definitie is makkelijk te geven, echter de praktijk is weerbarstiger.

In plaats van definities te geven, wil ik het een en ander uit leggen met concrete voorbeelden.

- * Als een vrijgezel emigreert en vrijgezel blijft, bestaat de emigratie-eenheid uiteraard alleen uit één persoon.
- * Als hij of zij later in het emigratieland trouwt, bestaat de emigratie-eenheid uit twee personen, maar uiteraard is er vanuit Uden, maar één persoon geëmigreerd.
- * Hetzelfde geldt als er getrouwd wordt met een partner uit Nederland, maar niet uit Uden. Bij een gezin met kinderen is het duidelijk dat de eenheid bestaat uit de ouders en het geëmigreerde aantal kinderen.
- * Als uit een gezin alleen een kind emigreert, wordt het bovenstaande toegepast.
- * Als de rest van het gezin later ook emigreert, wordt de persoon, die eerder vertrok, in die eenheid uiteraard niet meer meegeteld.
- * Als twee verkering hebbende personen emigreren en na de emigratie daadwerkelijk trouwen, worden ze beschouwd als één emigratie-eenheid. Hetzelfde geldt voor een persoon, die later trouwt met iemand die hij op vakantie in zijn vaderland heeft leren kennen.
- * Als een jongen en een meisje die verkering hebben emigreren en de verkering raakt uit en daarna trouwen de twee ieder met een andere partner, dan worden ze ingedeeld in twee emigratie-eenheden.

Elke emigratie-eenheid heb ik een uniek nummer toegekend en de relevante gegevens opgeslagen in een database.

Welke personen betreft het?

Een tweede zaak, die zich aandeed bij het verzamelen van de gegevens was de vraag: welke emigranten zijn voor het onderzoek interessant en wat zijn interessante gegevens over deze personen?

Ik heb hiervoor de volgende regels gehanteerd:

- * Onder emigranten worden in deze studie niet verstaan personen, die als missionaris gingen. Ook mensen die naar de Nederlandse koloniën vertrokken, werden niet meegeteld. Evenmin oorlogsbruiden en mensen, die voor een bepaalde periode voor een bedrijf gedetacheerd werden.
- * Tot emigranten uit de gemeente Uden worden die personen gerekend die op het moment van emigratie inwoner van die gemeente waren. Dus ook iemand, die elders was geboren maar naar Uden verhuisde en vandaar emigreerde, was een Udenaar. Iemand, die in Uden was geboren en daar lang

had gewoond, maar een half jaar voor de emigratie in een andere gemeente ging wonen, was geen Udenaar voor deze studie. Aangegeven is uit welk kerkdorp van de gemeente de emigrant kwam.

- * Als emigratielanden gelden: Australië, Brazilië, Canada, Frankrijk, Nieuw-Zeeland en de VS. Vanuit de gemeente Uden heeft geen emigratie naar Brazilië plaatsgevonden.
- * De periode, die onderzocht is, betreft de jaren 1947 tot en met 1963. Dit is ook min of meer de officiële periode van de naoorlogse emigratie.
- * Omdat het besluit om te emigreren bij gezinnen meestal slechts door een of twee personen genomen werd, terwijl er toch vaak meer personen meegingen, is ook gekeken naar het aantal emigratie-eenheden. Onder een emigratie-eenheid wordt hier verstaan een logische eenheid van personen, die gezamenlijk emigreerden. Ik wil dit nog een keer nader toelichten: voor een vrijgezel geldt dus dat zijn emigratie-eenheid bestaat uit een persoon; bij een echtpaar met 8 kinderen bestaat de emigratie-eenheid uit 10 personen.
Veel verloofden trouwden “net voor” ze emigreerden. In zo’n geval konden zich verschillende situaties voordoen. Kwamen ze beiden uit Uden, dan bestond de emigratie-eenheid uit twee personen; kwam een van hen uit een andere gemeente dan bestond de eenheid maar uit een persoon. Met “net voor” wordt hier bedoeld “niet langer dan 3 maanden voor”.
- * Om enigszins een beeld te krijgen van de sociale achtergrond van de emigrant werd het beroep van deze persoon of van het hoofd van het gezin waaruit hij kwam ook vermeld.
- * Of de emigratie-eenheid weer teruggekeerd is naar Nederland, is eveneens beschreven.

Naar welke gegevens is onderzoek gedaan?

Zoveel mogelijk is getracht een volledig beeld te krijgen, maar in een aantal gevallen lukte het niet alle gewenste gegevens te verzamelen. Mijn ideale plaatje was om van de emigranten de familienamen, voornamen, roepnaam, geboortedatum en -plaats, namen van de ouders, aantal kinderen met namen en geboortedata, het land van bestemming, de partnerstatus (gehuwd, vrijgezel etc.), het kerkdorp van waaruit men emigreerde en de sociale achtergrond.

De bronnen, waarvan de gegevens werden verkregen zijn uiteraard genoteerd.

Uitleg van de database

Al deze gegevens zijn verzameld in een database die gebaseerd is op emigratie-eenheden.

Van deze database is een samenvatting gemaakt die hieronder volgt. Deze vraagt echter eerst om wat uitleg. Allereerst de kolommen:

- * Nr.: het nummer van de emigratie-eenheid, waaronder deze in de uitgebreide database is opgenomen. Dit nummer is opgenomen om later terugzoeken te vergemakkelijken.
- * Naam man: spreekt voor zichzelf. Indien de naam onbekend is of om privacy-redenen niet genoemd kan worden, is deze hier als N.N. genoteerd.
- * Voornaam man: afhankelijk van wat bekend is, zijn hier de roepnaam, de doopnamen of de initialen opgenomen. Indien deze onbekend zijn, is hier weer N.N. genoteerd.
- * Dorp man: het kerkdorp van de gemeente Uden waaruit de emigrant afkomstig was.
- * Jaar man: het jaar van emigratie van de man. Indien een persoon “heen en weer gedrag” heeft getoond (bijvoorbeeld geëmigreerd, een tijdje terug en daarna weer geëmigreerd) is de datum van de eerste emigratie opgenomen.
- * Naam vrouw: hier wordt dezelfde methode gevolgd als bij de naam van de man.
- * Voornaam vrouw: zie voornaam man.
- * Dorp vrouw: het kerkdorp van de gemeente Uden waaruit de emigrant afkomstig was.
- * Jaar vrouw: zie jaar man.

- * Kind: het aantal kinderen van de betreffende emigratie-eenheid.
- * Sociale klasse: de sociale klasse. In deze samenvatting is ook gekeken naar de sociale achtergrond van het gezin, waar de emigrant uit kwam. De volgende mogelijkheden zijn vermeld:
La = Landbouw, Lo = Loondienst, Mi = Middenstand, Vl = Vliegveld en Di = Diversen.
Onder "Vliegveld" vallen alle emigraties van personen, die iets te maken hebben met het vliegveld Volkel. Dus militairen, oud-militairen die indertijd vanwege het vliegveld in Uden waren komen wonen, maar ook bijvoorbeeld Udense vrouwen, die een relatie kregen met een Amerikaan.
- * Gezinssituatie: de gezinssituatie. De mogelijkheden in deze kolom zijn:
Gez = gezin met of zonder kinderen,
PH = pas gehuwd, dit betekent korter dan drie maanden gehuwd. Ook verkering hebbende, waarvan de reeds geëmigreerde partner de andere komt halen en zij voor het vertrek hier trouwen, vallen hieronder,
Verk = verkering,
Vrij = vrijgezel,
Vak: = vakantie, personen die geëmigreerd als vrijgezel maar bij vakantie in moederland een partner gevonden. Maar ook zij die op vakantie gingen naar geëmigreerde familieleden en trouwden met iemand die ze daar ontmoetten, zijn onder deze laatste kwalificatie opgenomen.
- * Terug: In deze kolom is daar waar het relevant is het jaar van terugkomst aangegeven.

Verder staan op deze lijst in de kolommen van **de personen uit Uden** de namen en voornamen **vetgedrukt** en de namen en voornamen van de personen uit andere dorpen, die tot die emigratie-eenheid behoren, normaal gedrukt. Dus als Jan Jansen uit Mariaheide met Katrijn Pietersen uit Uden trouwde en ze vervolgens na een week naar Canada verhuisden, staat in de lijst: Jan Jansen en **Katrijn Pietersen**. Bij de telling van de personen uit Uden wordt dan maar één persoon meegenomen. Als Katrijn Pietersen naar Canada emigreerde en daar met de reeds daar wonende Jan Jansen huwde is vermeld: *Jan Jansen* en **Katrijn Pietersen**.

Australië

Nr	Man naam	Man voornaam	Man dorp	Man jaar	Vrouw naam	Vrouw voornaam	Vrouw dorp	Vrouw jaar	Kind aantal	Gezins- situatie	Sociale klasse	Terug jaar
9	Wilt, de	Frans	U	1954	Zwinkels	Tonny	U	1954	1	Gez	Mi	1962
10	Zwinkels	Jan	U	1955	Couwenberg	Annie	U	1955	3	Gez	Mi	1958
19	Loop, v.d.	Toon	U	1960	Linden, v.d.	Bertha	U	1960	6	Gez	La	
20	Verkuijlen	Jan	U	1960	Rijt, v.d.	Mien	V	1960		PH	La	
21	Rijt, v.d.	Jan	U	1948	<i>N.N.</i>	<i>N.N.</i>				Vrij	La	
51	Hoekstra	Aad	U	1960	Brugman	Coby		1960		PH	Di	
65	Goossens	Jan	U	1957	Dekkers	Zus	U	1957	1	Gez	Lo	
72	Rutten	Piet	U	1957	Vogels	An	U	1959		PH	La	
82	Hoefs	Fons	U	1951						Vrij	Mi	
83	Hoefs	Theo	U	1952	Haaren, van	Wilhelmina	U	1952	5	Gez	Lo	
85	Lucius	Toon	U	1955	Grinsven, van	Gien	U	1955	7	Gez	Lo	
95	Strik	Jan	U	1955	Claassen	Tony	U	1955	2	Gez	La	
98	Bongers	Theo	U	1953	<i>Jansen</i>	<i>Sivia</i>				Vrij	La	
100	Bongers	Johan	U	1960	Elsen, v.d.	Nelly	U	1960	4	Gez	La	
104	Claassen	Has	U	1956	Bongers	An	U	1955		Verk	La	
107	Elsen, v.d.	Harrie	U	1952	Hooff, van	Fien	U	1952	1	Gez	Mi	
108	Elsen, v.d.	Antoon	U	1958	Lent, van	Annie	U	1960		Verk	Mi	1973
110	Hoogen, v.d.	Antoon	V	1960	Locht, v.d.	Anna	V	1960	4	Gez	Mi	
114	Jetten	Louis	U	1953	<i>Bolton</i>	<i>Helen</i>				Vrij	Mi	

Australië (vervolg)

Nr	Man naam	Man voornaam	Man dorp	Man jaar	Vrouw naam	Vrouw voornaam	Vrouw dorp	Vrouw jaar	Kind aantal	Gezins- situatie	Sociale klasse	Terug jaar
116	Grinsven, van	Mies		1954	Veghel, van	Nelly	U	1954		PH	La	
117	Rutten	Martien	U	1958	Aalders	Thea		1958		PH	La	1970
141	Vogels	Grard	U	1953	Broek, v.d.	Theodora	U	1953	9	Gez	La	
143	Vogels	Willem	U	1953	Claassen	Theodora	U	1953	5	Gez	La	
145	Vogels	Martien	U	1957	<i>Weekers</i>	<i>Ria</i>				Vrij	La	1971
149	Lieshout, van	Eddy	U	1955	Beurcht, v.d.	Zus	U	1955	1	Gez	Lo	
159	Wilt, de	Marius	U	1955	Hooft, van	Greta	U	1955	1	Gez	Mi	
160	Dijk, van	Leo	U	1955	<i>Schmidt</i>	<i>Lois</i>				Vrij	Mi	
161	Groot, de	Arend	U	1956	Scheepens	Corrie	U	1963		Verk	Di	
165	Boxtel, van	Antoon	U	1955	Pennings	Gonneke	U	1955		Gez	Lo	1982
185	Beurcht, v.d.	Martien	U	1960	Vlemmings	Willy		1960		PH	Lo	1973
186	Timmers	Jan	U	1958	Sambeek, van	Mien	U	1958		Gez	La	1963
187	Timmers	Theo	U	1958						Vrij	La	1962
193	Boxtel, van	Arnold	V	1957	Bommel, van	Corrie	O	1957		PH	La	
202	Boxtel, van	Paul	U	1954	Steenis	Greet	U	1954		Gez	Lo	
203	Lieshout, v.	Henk	U	1955	Raijmakers	Sjaantje	U	1955	1	Gez	Lo	
213	Lieshout, van	Jan	U	1962	Kleijngeld	Sjaantje	U	1962	1	Gez	Lo	
239	Lieshout, van	Leo	U	1956	Wijst, v.d.	Jo	U	1956	2	Gez	Lo	
240	Lieshout, van	Mari	U	1956	Raijmakers	Riek	U	1956		Verk	Lo	
241	Lieshout, van	Jan	U	1961	Jansen	Jaantje	U	1961	3	Gez	Lo	
266	Wijdeven	Jo	U	1955	Manders	Clara	U	1955	2	Gez	La	
268	Os, van	Harrie		1960	Boxtel, van	Mien	V	1960		PH	La	
279	Berlo, van	Leo	U	1959	Visser, de	Marie	U	1959	1	Gez	La	1964
292	Zon, van	Johan	U	1955	Hensen	Francisca	U	1955	4	Gez	Mi	
314	Boogaart, v.d.	Wim	U	1952	Rosmalen, van	Nelly	U	1952	1	Gez	La	
323	Lieshout, van	Theo	U	1956	Wijst, v.d.	Johanna	U	1956	2	Gez	Lo	

Canada

Nr	Man naam	Man voornaam	Man dorp	Man jaar	Vrouw naam	Vrouw voornaam	Vrouw dorp	Vrouw jaar	Kind aantal	Gezins- situatie	Sociale klasse	Terug jaar
3	Swart	Harrie		1948	Dekker, den	Nel	U	1948		PH	La	
4	Diepenbeek, van	Jan	U	1959	Nooijen	Nolda	U	1959		Verk	La	1969
6	Nooijen	Arnold	U	1953	Crooijmans	Maria		1960		Vak	La	
7	Rijbroek, van	Gerrit	V	1959						Vrij	Mi	1962
8	Vugt, van	Wim	U	1952	Collenburg, van	Miet	U	1955		Vak	La	
12	Groot, de	Theo	U	1954	Steen, v.d.	Sjaan	U	1954	2	Gez	Mi	
13	Vesters	Toon	V	1950	Pittens	Theodora	V	1950	10	Gez	Lo	
14	Huvenaars	Piet	V	1956	<i>Bouw</i>	<i>Netta</i>		1955		Verk	La	
15	Wijdeven	Huub	V	1954	Berg, v.d.	Stiena		1954		PH	La	
17	Verhoeven	Cor	U	1956	Lorijn, de	Corrie	U	1956		PH	Mi	
22	Wild, de	Jan	U	1952	Loeffen	Anneke		1952		PH	La	
23	Boxtel, van	Sjaak		1956	Wild, de	Marie	U	1956		PH	La	
24	Middengaal, v.d.	Bert	V	1948	Smits	Anna	V	1948	6	Gez	La	
26	Vugt, van	Janus	V	1949	Donkers	Sien	V	1949	2	Gez	La	
27	Arts	Jan	V	1950	Verkuijlen	Gerarda	V	1950		PH	La	
30	Derks	Kees			Burgt, v.d.	Nolda	V	1951		Verk	La	
31	Verwegen	Theo	V	1951	<i>Donkers</i>	<i>Tonia</i>				Verk	La	
32	Althuizen	Wim	V	1951	<i>Bennet</i>	<i>Eileen</i>				Verk	Mi	
33	Hoogen, v.d.	Jan	V	1951	Oetelaar, v.d.	Betsie		1951		PH	Lo	
36	Rovers	Has	V	1952	Venne, v.d.	Bertha	V	1952	7	Gez	La	

Canada (vervolg)

Nr	Man naam	Man voornaam	Man dorp	Man jaar	Vrouw naam	Vrouw voornaam	Vrouw dorp	Vrouw jaar	Kind aantal	Gezins- situatie	Sociale klasse	Terug jaar
37	Duijnhoven, van	Jan	V	1952	Linden, v.d.	Maria	V	1952		PH	La	
39	Heuvel, v.d.	Adri		1951	Wit, de	Toos	V	1952		Verk	Lo	1991
40	Louw, de	Antoon	V	1952	Dortmans	Maria	V	1952		Gez	La	
42	Arts	Antoon	V	1952					7	Gez	Mi	
43					Roosmalen, van	Johanna	V	1952		Vrij	Mi	
44	Althuizen	Martien	V	1952						Verk	Mi	1954
45	Kessel, van	Caspar	V	1956	Zutphen, van	Mia		1958		Verk	La	
46	Donkers	Adriaan			Verwegen	An	V	1953		Verk	La	
47	Kreemers	Gerrit		1953	Somers	Hanneke	V	1953		PH	La	
48	Kessel, van	Gerard	V	1953	Groot, de	Miet	V	1953		PH	La	
49	Vissers	Martien		1953	Kessel, van	Mien	V	1953		PH	La	
50	Acker, v.d.	Tony	U	1953	Jaegers	Annie	V	1953		PH	Mi	
52	Wijst, v.d.	Piet	V	1953	Rovers	Tooi	V	1953	5	Gez	La	
53	Versteegden	Driek	V	1953	Heesakkers	Minna	V	1953	8	Gez	La	
55	Manders	Kees	V	1951	Elsen, v.d.	Tonia		1953		PH	La	1956
56	Nicolaassen	Harrie	U	1951	Groot, de	Jo	U	1966		Vak	La	
57	Broek, v.d.	Klaas	U	1951	Hartjes	Wilma				Vrij	La	
58	Nooijen	Harrie	U	1951	Rovers	Stien		1953		Verk	La	
59	Brok, de	Wim		1952	Ven, v.d.	Cisca	U	1952		PH	La	
60	Groot, de	Has	U	1952	Vonderen, van	Stien	U	1952	8	Gez	La	
61	Lourensen	Harrie		1954	Burgt, v.d.	Mien	V	1961		PH	La	
62	Burgt, v.d.	Jan	U	1952	Abrahams	Anna				Vrij	La	
63	Cammen, v.d.	Hein	U	1952	N.N.	Betty				Vrij	Lo	
64	Groenen	Gerrit		1951	Cisse	Anna	U	1951		PH	La	
66	Dortmans	Wim	U	1955	Lafleur	Claudette				Vrij	La	
69	Boxmeer, van	Wim		1952	Kleijnen	Net	U	1957		Vrij	La	
70	Ivits	Janus	O	1949						Vrij	La	1967
71	Bos	Haske	U	1949	Wetering, v.d.	Anna	U	1949	2	Gez	La	
73	Berg, v.d.	Piet	U	1951	Rijt, v.d.	Lien	U	1951		PH	La	1959
75	Goor, van	Arnold	U	1954	Kilsdonk, van	Rita				Vrij	La	
76	Timmers	Ties	U	1953	Kessel, van	An		1955		Vak	La	1960
78	Boxmeer, van	Tinus	U	1952	Verstraten	Net	U	1952	6	Gez	La	
79	Boxmeer, van	Jan		1952	Verhoeven	Diena	U	1953		PH	La	
80	Thissen	Henk		1949	Geurts	Martha	U	1953		Verk	La	
81	Manders	Arnold	U	1954	Verkuijlen	Corry		1956		PH	La	
86	Groot, de	Has	U	1952	Rijt, v.d.	Miet		1952		PH	La	
88	Ceelen	Gerard		1954	Oort, van	Annie	U	1954		PH	La	1961
90	Verstegen	Wim	V	1953	Picket	Ellis				Vrij	La	
91	Pepers	Harrie	U	1949	Kerkhof	Riek		1949		PH	La	
93	Willems	Frans	U	1950	Arts	Josepha		1952		Vrij	Mi	
94	Steen, v.d.	Martinus	U	1948	Groot, de	Anna	U	1948	5	Gez	Mi	
97	Bongers	Theo	U	1951						Vrij	La	1953
99	Bongers	Johan	U	1949						Vrij	La	1952
103	Boxtel, van	Antoon	V	1961	Gerwen, van	Corrie		1961		PH	La	
106	Elsen, v.d.	Tiny	U	1951	Michels	Mies		1954		Vak	Mi	
111	Jaegers	Nico	U	1955	Heeswijk, van	Willy				Vrij	Lo	
118	Loop, v.d.	Martien		1953	Wijdeven	Anna	V	1953		PH	La	
119	Berg, v.d.	Leo		1952	Wijdeven	Cato	V	1953		Verk	La	
120	Smits	Antoon	V	1953	Vries, de	Sjan				Vrij	Mi	
129	Lieshout, van	André	U	1955	Mauz	Anna				Vrij	Lo	1968

Canada (vervolg)

Nr	Man naam	Man voornaam	Man dorp	Man jaar	Vrouw naam	Vrouw voornaam	Vrouw dorp	Vrouw jaar	Kind aantal	Gezins- situatie	Sociale klasse	Terug jaar
130	Lieshout, van	Harrie	U	1953	Haakman	Gerda				Vrij	La	
133	Nooijen	Wim	U	1951	N.N.	N.N.				Vrij	La	
134	Nooijen	Piet	U	1953	N.N.	N.N.				Vrij	La	
135	Nooijen	Has	U	1954	Venne, v.d.	Pieta	U	1954	4	Gez	La	
136	Nooijen	Harrie	U	1951	Rovers	Dora		1953		PH	La	
139	Wijst, v.d.	Antonius	U	1952	Ras, van	Anna Maria	U	1952	2	Gez	Lo	
152	Wielen, v.d.	Wim		1951	Ivits	Hendrica	O	1954		Vrij	La	
153	Aarden	Gerardus	O	1954	Ivits	Maria	O	1954		PH	La	
157	Willems	Pieter	U	1951	Echteld, van	Angela	U	1952		PH	Mi	1972
162	Smits	Harrie	U	1954	Berg, v.d.	Anna		1955		Verk	Lo	1960
166	Zebregts	Mike			Echteld, van	Marie-José	U	1958		Vrij	Lo	
168	Huvenaars	Willem	V	1958	Kessel, van	Til		1958		PH	La	
169	Huvenaars	Adriaan	V	1960	Berg, v.d.	Mien	V	1960		PH	La	
170	Huvenaars	Martien	V	1962	Gobeil	Angelien				Vrij	La	
171	Hout, van	Koos		1958	Wild, de	Jo	U	1958		PH	La	
174	Sanders	Wim	U	1952	Jaegers	Mien	U	1952	1	Gez	La	
178	Wolters	Bart			Verkuijlen	Annie	V	1959		Vak	La	
179	Hoefs	Frans	U	1952	Verkuijlen	Nolda	V	1954		Verk	La	
180	Verkuijlen	Gerrit	V	1952	Stillman	Grace				Vrij	La	
181	Kampen, van	Jan	U	1959	Rabel	Vlasta				Vrij	Di	
184	Beurcht, v.d.	Bart	U	1955	Wijers	Nelly		1957		PH	Lo	1959
189	Goorts	Driek	U	1953	Rijt, v.d.	Martina		1953		PH	La	
190	Goorts	Piet	U	1952	Verbeek	Anna		1952		PH	La	
194	Heijden, v.d.	Willem	U	1948	Man, de	Nel	U	1948	5	Gez	La	
195	Hintum, van	Wim		1960	Verwegen	Sien	V	1960		PH	La	
196	Staadegaard	Wim		1959	Timmers	Anneke	U	1959		PH	La	1968
199	Stiphout, van	Bert		1953	Veghel, van	Mien	U	1953		PH	La	
200	Vugt, van	Frans	U	1953	Aa, v.d.	Leentje				Vrij	La	
204	Pepers	Martien	U	1953	Nicolaassen	Clara	U	1953		PH	La	
206	Wijdeven	Martien	U	1954	Timmers	Mien	U	1954	1	Gez	La	
212	Ivits	Martien	O	1953	Hintum, van	Antonia		1953		PH	La	
216	Groot, de	Harrie	U	1952	Hurkens	Francien	U	1952	1	Gez	Mi	1959
217	Wintjes	Gerard		1959	Hoefs	Annie	U	1959		PH	Di	
218	Wintjes	Jan	U	1960	Lierop, van	Annette		1960		PH	Lo	
219	Dongen, van	Wim		1957	Rijbroek	Annie	V	1957		PH	Mi	
221	Bullens	Beb	U	1959	Mezenberg	Lies		1960		Verk	Mi	1961
224	Raijmakers	Theo	V	1961	Duvalle	Annet				Vrij	La	
228	Burgt, v.d.	Frans	U	1953	Versteegden	Catharien		1953		Vrij	La	
230	Smits	Hans	V	1953	Armstrong	Marian				Vrij	Mi	
231	Gabriëls	Jan	V	1953	Rijt, v.d.	Luus	V	1953	6	Gez	La	
234	Elsen, v.d.	Jan	U	1953	Schipper	Agnes				Vrij	Mi	
235	Verstegen	Has	U	1953	Elsen, v.d.	Dora	U	1957		Gez	Lo	1970
237	Kessel, van	Arnold	V	1960	Falconer	Margaret				Vrij	La	
248	Sanders	Cor	U	1957	Raijmakers	Dien		1957		PH	Lo	
269	Graat	Harrie	U	1954	Derikx	Gertruda		1954		PH	Di	
270	Geraarts	Wil		1957	Venhuizen	Sjaan	V	1957		PH	Di	
271	Venhuizen	Harrie	V	1954	Nuland, van	Pieta	V	1959		Vak	Di	1964
274	Mulders	Bert	U	1950	Vugt, van	Door	U	1950	2	Gez	La	
278	Rijt, v.d.	Kees	V	1952	Zanden, v.d.	Annie		1952		PH	La	
280	Wijdeven	Driek	U	1956	Pennings	Nellie	U	1956		Gez	La	

Canada (vervolg)

Nr	Man naam	Man voornaam	Man dorp	Man jaar	Vrouw naam	Vrouw voornaam	Vrouw dorp	Vrouw jaar	Kind aantal	Gezins- situatie	Sociale klasse	Terug jaar
281	Hoekstra	Frans	U	1953	Lemay	Marie-Jacq.				Vrij	Di	
289	Graaf, v.d.	Dorus	U	1947	Neggers	Nolda	U	1947	3	Gez	Lo	
290	Michels	Jack		1952	Bungelaar, v.d.	Dora	V	1954		Verk	Lo	1971
306	Lieshout, van	Tien	U	1950	Davis	Doreen				Vrij	La	
307	Lieshout, van	Wim	U	1952						Vrij	La	
330	Hoevenaars	Martien	U	1953	Aarts	Emma		1953		PH	La	
331	Hoevenaars	Harrie	U	1955	Genugten, van	Riek		1955		PH	La	
337	Versteeg	Henricus	U	1960	IJsselstein	H.A.	U	1960	3	Gez	Di	

Frankrijk

Nr	Man naam	Man voornaam	Man dorp	Man jaar	Vrouw naam	Vrouw voornaam	Vrouw dorp	Vrouw jaar	Kind aantal	Gezins- situatie	Sociale klasse	Terug jaar
1	Veghel, van	Harrie	V	1950						Vrij	La	1953
2	Veghel, van	Jan	V	1951						Vrij	La	1951
222	Timmers	Tom	U	1959	Antonissen	Astrid				Vrij	La	
223	Verkuijlen	Martien	U	1947	Kerkhof	Martina	U	1947		Verk	La	1948
321	Maas	Jan		1954	Groot, de	Martina	U	1954		PH	La	

Nieuw-Zeeland

Nr	Man naam	Man voornaam	Man dorp	Man jaar	Vrouw naam	Vrouw voornaam	Vrouw dorp	Vrouw jaar	Kind aantal	Gezins- situatie	Sociale klasse	Terug jaar
5	Thiel, van	Kees		1953	Vogels	Lies	U	1953		Verk	La	
16	Boonaerts	Harrie	U	1958	N.N.	N.N.				Vrij	Mi	
34	Kroef	Herman	V	1951	Kremers	Truus	V	1951		Gez	La	
35	Elzen, v.d.	Cor	V	1951	Carter	Mary				Verk	La	
38	Kroef	Wim	V	1952	Kremers	Riek	V	1952	5	Gez	La	
54	Hendriks	Martien	V	1953						Vrij	Lo	1956
74	Braks	Sjef	O	1955	Lieshout, van	Nolda	U	1956		Verk	La	
92	Richmond	Derek			Dijk, van	Agnes	U	1953		Verk	Mi	
131	Elsen, v.d.	Jos		1962	Lieshout, van	Mien	U	1962		Verk	La	
132	Lieshout, van	Theo	U	1960	Wijdeven	Marietje	U	1960		Verk	La	
142	Duijnhoven, van	Gerrit	U	1950	Deegan	Theresa				Vrij	La	
155	Gerrits	Jan		1952	Helvoort, van	Martina	O	1952		PH	La	
156	Lemmens	Marcel			Helvoort, van	Mariet	O	1960		Vak	La	
163	Smits	Knillis	V	1956	Konings	Annie	V	1956	3	Gez	La	
191	Wientjes	Harrie		1951	Smits	Corry	O	1951		Verk	La	
192	Smits	Grard	O	1953	Bongers	Kea		1953		PH	La	
208	Hoogen, v.d.	Dave	U	1953						Vrij	Lo	1958
211	Spierings	Huub	U	1956						Vrij	La	
236	Wijdeven	Martien	U	1962	Mezenberg	Riek		1962		PH	La	
316	Willemen	Jack		1952	Boonaerts	Dory	U	1955		Verk	Mi	

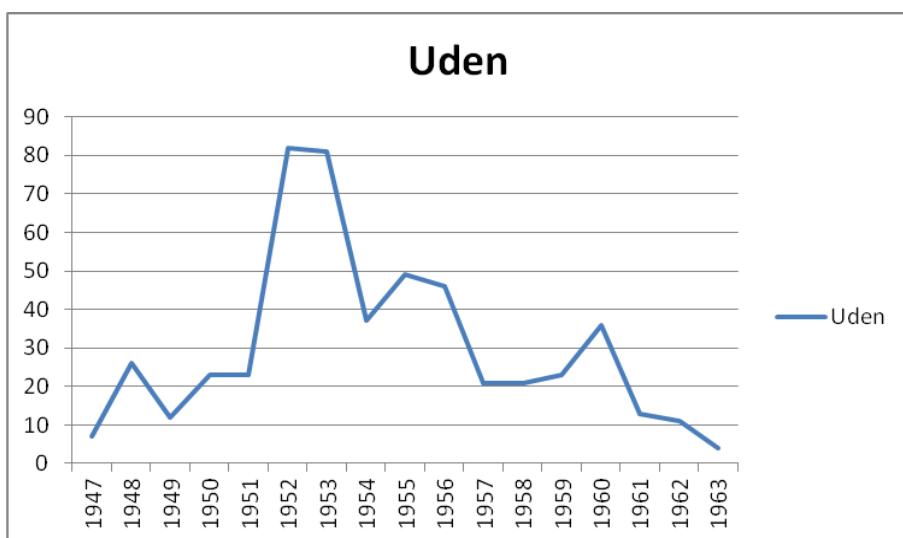
Verenigde Staten

Nr	Man naam	Man voornaam	Man dorp	Man jaar	Vrouw naam	Vrouw voornaam	Vrouw dorp	Vrouw jaar	Kind aantal	Gezins- situatie	Sociale klasse	Terug jaar
25	Duijnhoven, van	Antoon	V	1948	Creij, van	Mien		1948		PH	La	
28	Duijnhoven, van	Johan	V	1950	Cornelissen	Marie		1950		PH	La	
29	Bergen, van	Gerrit	V	1950	Zuijlen, van	Eva				Vrij	La	
67	Groot, de	Martien	V	1948	N.N.	Lena				Vrij	La	
68	Beekom, van	Anton	U	1957	Pieters	Augustine	U	1957	2	Gez	VI	
77	Zomers	Harrie	U	1949						Vrij	Mi	1951
96	Arts	Piet	V	1960	Dortmans	Marietje	U	1960		PH	La	
126	Timmers	Harrie	U	1948	Rijnen	Maria		1954		Vac	La	
127	Timmers	Theo	U	1948	Willems v. Dijk	Toos		1956		Vac	La	
128	Timmers	The	U	1952						Vrij	La	1953
140	Mutsaarts	Antoon	U	1956	Kleian	Elly	U	1956	5	Gez	VI	
146	Bevers	Marinus	U	1956	Lieshout, van	Jet	U	1956	3	Gez	Mi	
150	Groot, de	Wim	U	1955						Vrij	La	1973
164	Notmeijer	Ben	U	1962	N.N.	Wies	U	1962	2	Gez	VI	
172	Jaegers	Ties	U	1954	Kerkhof	Net	U	1954	1	Gez	La	
173	Wijdeven	Piet	U	1959	Hoogen, v.d.	Riek	U	1959	5	Gez	Lo	
177	Collin	Tom	U	1956	N.N.	N.N.	U	1956	3	Gez	VI	
201	Acker, v.d.	Jo	U	1958	Rovers	Tiny	U	1958	2	Gez	Lo	
205	Leefflang	Louis	U	1957	Flohr	Maria	U	1957	5	Gez	VI	
227	Somers	Piet	V	1952	Dekker, den	Marie	U	1952		PH	La	
245	N.N.	N.N.		1965	N.N.	N.N.	U	1962		Verk	La	
249	Brookman	Gerrit	U	1956	N.N.	Greet	U	1956		Gez	VI	
261	Northrup	Don			Bommel, van	Lies	O	1954		Gez	VI	
263	Sprang	Piet	U	1959						Vrij	Lo	
267	Donkers	Harrie			Boxtel, van	Nellie	V	1954		PH	La	
282	Wood	Wesley			Pasker	Jet	U	1953		Vrij	Mi	
302	Sliedrecht	Rudi	U	1961	Collen	Jeanne	U	1961	4	Gez	VI	
304	Arkel, van	Antoon	U	1958	Bruggen, van	Aaltje	U	1958	2	Gez	VI	
305	Liefde, de	Thomas	U	1958	Jong, de	Willemijnt.	U	1958	1	Gez	VI	
311	McKay	Donald			Vergunst	Nolly	U	1963	3	Gez	VI	
332	Bangert	Eddy	U	1957	Kieboom	M.J.	U	1957	3	Gez	VI	
333	Reintjes	Theodorus	U	1957	Olmeijer	E.C.	U	1957	7	Gez	VI	
335	Kemper	Hendrik	U	1957	Riel, van	H.P.	U	1957	4	Gez	VI	
336	Thomas Scheers	Jan	U	1961	Mackay	H.A.	U	1961	1	Gez	Di	

Analyse

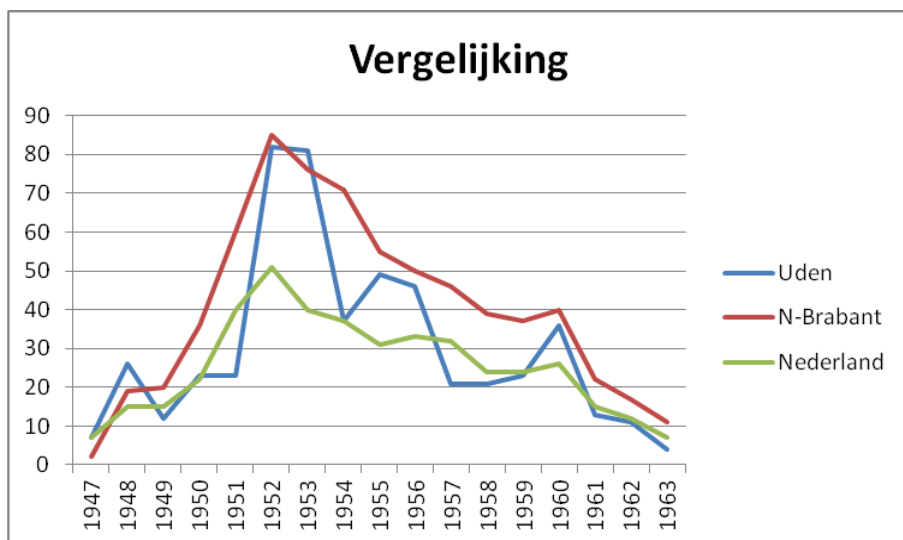
Totaal aantallen

Als we de lijsten analyseren zien we voor de gemeente Uden in de jaren 1947 tot en met 1963 het volgende aantal inwoners dat is geëmigreerd:

Vergelijking van Uden met Noord-Brabant en Nederland

Het is natuurlijk interessant om te zien hoe deze getallen zich verhouden tot die van Noord-Brabant en Nederland. Dit is in de volgende grafiek weergegeven. De emigratiegetallen zijn voor zowel Uden, als Noord-Brabant en Nederland omgerekend in het aantal emigranten per 10.000 inwoners in 1947.

De conclusie is dat Uden in grote lijnen de trend van Noord-Brabant volgt.

Per periode

We zien in de grafieken op de vorige bladzijde dat er qua aantallen verschillende periodes te onderscheiden zijn in de naoorlogse emigratie vanuit de gemeente Uden.

Aanloop 1947-1950

Na een zeer terughoudende start begint langzaam de emigratie op gang te komen.

Het favoriete emigratieland is in die jaren duidelijk Canada. Gezinnen en niet-landbouwers worden daar dan nog toegelaten.

Naar Australië en Nieuw-Zeeland vertrokken twee gedemobiliseerde personen uit Indië. De emigratie naar Frankrijk was te verwaarlozen en die naar de VS zeer beperkt.

Hoogtij-jaren 1951-1955

Voorlichting en begeleiding werden in Uden positief ontvangen. De emigratiecursussen waren een groot succes. Ook hadden in Uden grote veranderingen plaatsgevonden :de industrialisatie begon en het oude vliegveld Volkel werd weer in gebruik genomen. Canada voerde een sterk protectionistisch werkgelegenheidsbeleid, dat er samen met het minder goede klimaat voor zorgde, dat de belangstelling voor dat land minder werd.

Australië met zijn bevolkingsbeleid kwam sterk in de belangstelling van de aspirant-emigranten en ook Nieuw-Zeeland werd interessant voor hen.

Naar Frankrijk en de VS vertrokken nog steeds geen noemenswaardige aantallen emigranten.

Afloop 1956-1963

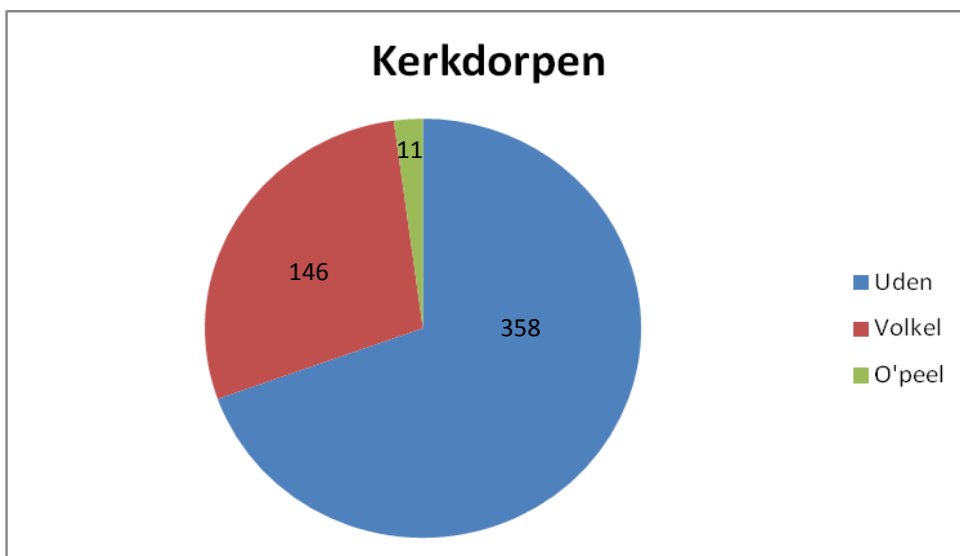
De industrialisatie in Uden zette door en het imago van de landbouw werd slechter.

Alle bestemmingen met uitzondering van VS en Australië werden minder populair.

De belangstelling voor de VS werd veroorzaakt door het feit dat werknemers van de vliegbasis te werk gesteld werden in de Amerikaanse vliegtuigindustrie. Uden week hiermee af van de landelijke emigratietrend naar de VS. De belangstelling voor Australië bleef nog redelijk op peil.

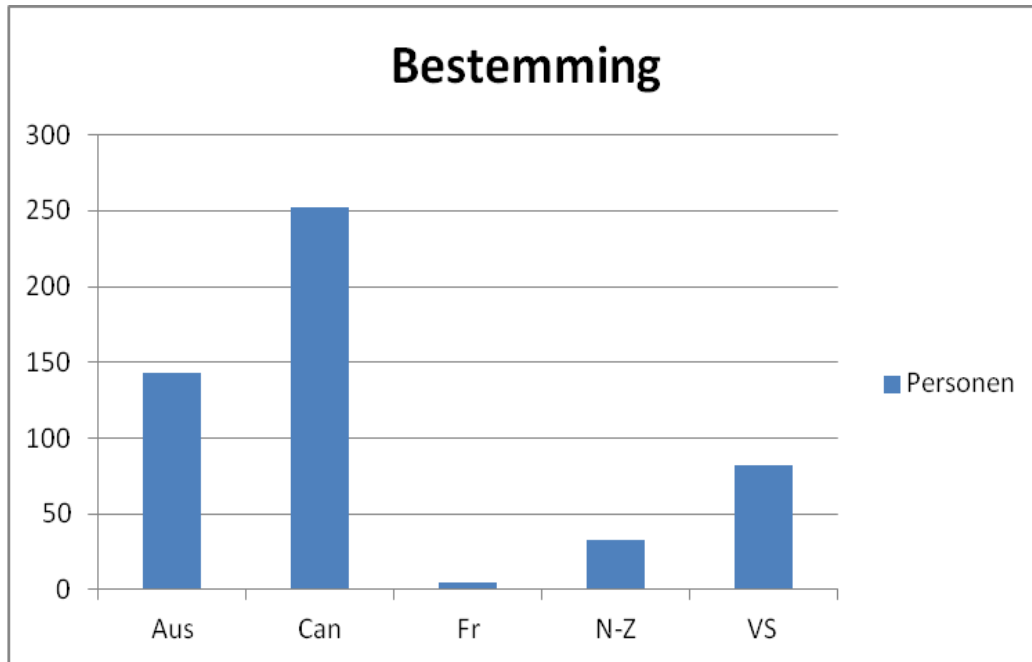
Per kerkdorp

Als we naar de aantallen per kerkdorp kijken, zien we het volgende beeld:

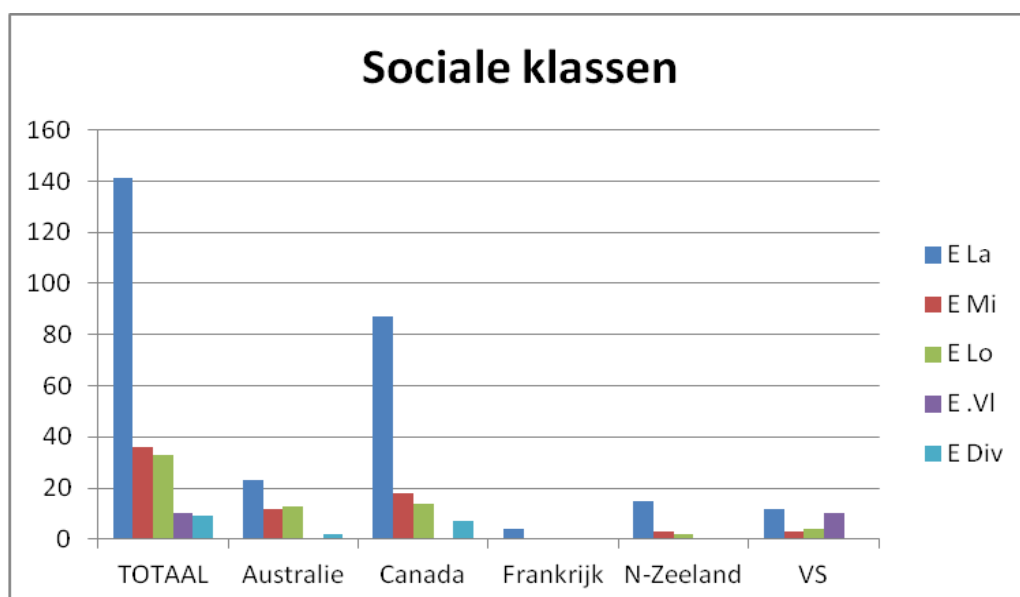
Bestemmingslanden

Natuurlijk is het ook belangrijk om te kijken naar de verdeling over de landen van bestemming. We krijgen dan het volgende beeld:

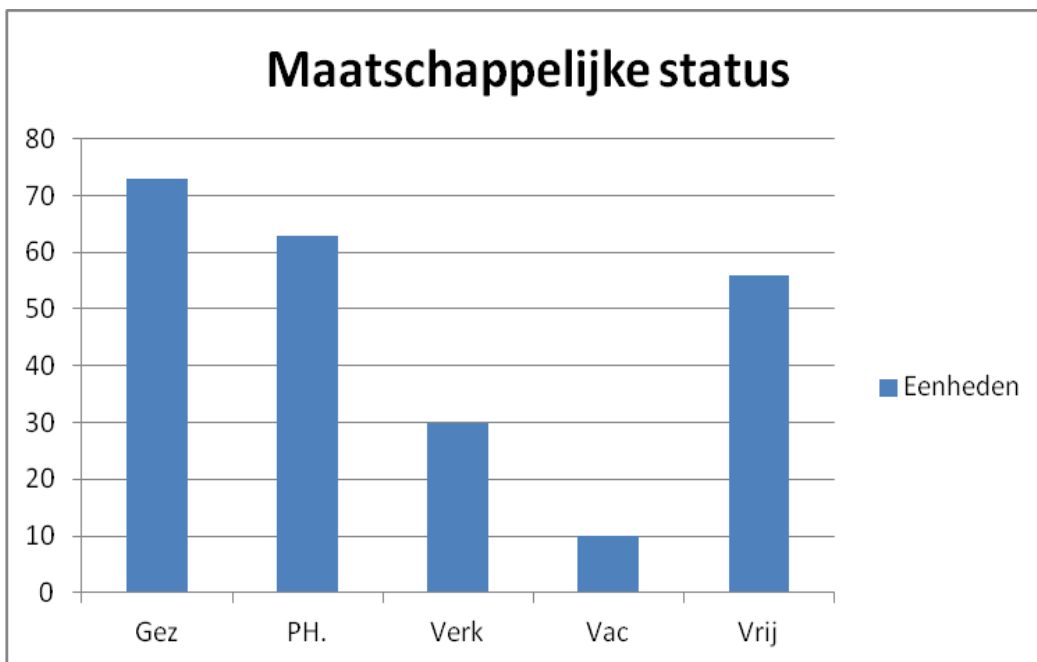
Emigratielanden per sociale klasse

Interessant is verder de vraag hoe de verdeling van de emigratie-eenheden over de diverse emigratielanden per sociale klasse was. In onderstaande grafiek is zowel het totaal aantal emigranten per emigratieland als de uitsplitsing naar sociale klasse opgenomen: landbouw (La), middenstand (Mi), loondienst (Lo), vliegbasis (VI) en diversen (Div).

Maatschappelijke status

Een andere verdeling is de maatschappelijke status van de emigratie-eenheden. Deze zijn uitgesplitst naar, gezinnen (Gez), pas gehuwden (PH), stellen die verkering hadden (Verk), stellen die elkaar op een Vakantie naar het emigratie- of immigratieland leerden kennen (Vac) en vrijgezellen (Vrij). We krijgen dan de volgende grafiek:

In het immigratieland

Dit onderzoek werd opgezet om inzicht te krijgen in de manier waarop de naoorlogse emigratie in Uden verliep. Er werden praktisch geen gegevens verzameld over hoe het de emigranten in hun immigratieland is vergaan.

Wel heb ik geprobeerd een overzicht te krijgen van de emigranten die:

- * via Canada naar de VS zijn geëmigreerd en
- * teruggekeerd zijn naar Nederland.

Via Canada naar de VS

Enkele emigranten, die een voorkeur hadden voor de VS maar daar geen visum voor kregen, kozen voor het tussenstation Canada. De kansen om vanuit Canada een visum voor de VS te krijgen, waren in een aantal gevallen hoger dan vanuit Nederland.

Ook waren er emigranten, die op het moment van emigratie hadden gekozen voor Canada, maar later toch de beslissing namen om naar de VS te gaan.

Soms verliep dat wat chaotisch:

Martien Wijdeven van Hengstheuveld en Mien Timmers van Slabroek emigreerden met hun zootje in 1954 naar Canada. Daar werden nog twee kinderen geboren. Het gezin wilde graag naar de VS verhuizen.

Voor Mien was dat geen probleem, omdat haar broer al in de VS woonde en zij daardoor een visum kreeg. Voor de Canadese kinderen was er ook geen belemmering want Canadese staatsburgers

mochten naar de VS emigreren.

Voor Martien en “het Nederlands zoontje” ging het niet zo makkelijk. Immers zij waren Nederlandse staatsburgers, die geen familie in de VS hadden.

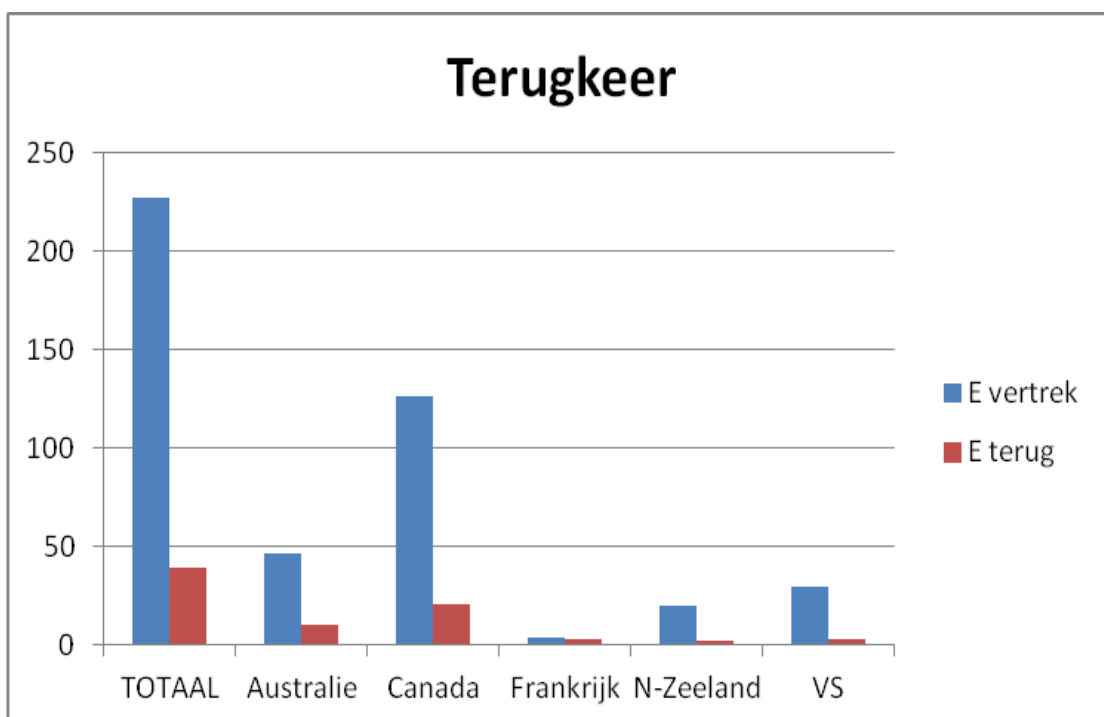
Besloten werd dat Mien en de twee Canadese kinderen zouden vertrekken naar de VS en dat voor Martien en het Nederlandse kind daarna een spoedprocedure zou worden aangevraagd.

Na ongeveer vijf maanden konden deze ook vertrekken en was het gezin weer verenigd.

Terug naar Nederland

Tot slot werd het aantal emigratie-eenheden dat terugkwam naar Nederland (E terug) bekeken ten opzichte van het aantal vertrokken eenheden (E vertrek)

Dit geeft het volgende beeld over de totaliteit, alsook over de diverse emigratielanden.

Samenvatting

In de jaren 1947 tot en met 1963 emigreerden vanuit Uden 515 personen.

Met slechts één uitzondering, kan gesteld worden dat de naoorlogse emigratie zich in deze gemeente ontwikkelde volgens de lijnen die in Noord-Brabant normaal waren.

Het overgrote gedeelte van de emigranten (60%) was afkomstig uit de boerenstand.

Zeker in de beginperiode was Canada veruit de populairste bestemming. Toen de toelating tot dat land voor bepaalde groepen moeilijker werd, steeg het aantal emigranten naar andere landen, met name Australië, snel.

De uitzondering waarover hierboven gesproken werd betreft de emigratie naar de VS van personen, die een militaire achtergrond hadden of daaraan gerelateerd waren.

We zien dat de gemeente Uden in aantallen van deze groep nadrukkelijk afwijkt van de trend in Noord-Brabant en Nederland. Op zich is dat geen wonder als men bedenkt dat de vliegbasis Volkel binnen de gemeente gelegen is en er dus relatief veel inwoners van de gemeente daar werkzaam waren. Daarnaast waren er personen die een relatie kregen met een militair en daardoor emigreerden.

De houding van de kerk zorgde ervoor dat zoveel mogelijk vermeden werd dat personen, die verkeer hadden, samen emigreerden. We zien daarom vaak dat verloofden korte tijd voordat ze gaan emigreren hun kerkelijk huwelijk sluiten.

Tot slot nog een constatering over het aantal personen dat na enkele jaren besloot weer naar het moederland terug te keren. Dat bedroeg in de gemeente Uden 17 %.

Bronnen

Persoonlijk informatie

Veel gegevens werden verkregen van emigranten zelf, hun families en kennissen.

Alle communicatiemiddelen werden daarbij ingezet. Zowel mondelinge verhalen als brieven, bidprentjes, interviews, websites en e-mails.

Het is ondoenlijk om al hun namen hier te vermelden. Zij zijn wel alle vastgelegd in de database.

Ook leden van de Heemkundekring Uden, in het bijzonder leden van de werkgroep genealogie, hebben geholpen bij het verzamelen van de informatie.

Kranten e.d.

Eigen Herd, maandblad voor onze jongens in Indië, april 1948.

Sint Jansklokken 16 oktober 1953.

Udense Courant van 1945 tot en met 1963.

Archieven

BHIC Grave, toegangsnr. 1596, Udendoc 0092.

BHIC Grave: Bevolkingsregister Uden.

BHIC Grave: Burgerlijke Stand Uden.

Stichting "Het Uden-Archief van Bressers".

HKKU: Emigrantenadressen uit gemeente Uden van Albert Spierings.

HKKU: Adreslijst Uden op straatnaam 1967.

HKKU: Notulen jaarvergaderingen NCB.

National Archives of Australia: Migration and citizenship: Emigranten 1946-1991, o.a. ter inzage via internet.

New York Passenger List 1820-1957, o.a. ter inzage via internet. Willem Keeris heeft in New York onderzoek gedaan in deze bron.

Sint Petrusparochie Uden, Emigratie.

Vestigingsregister van de Afdeling Burgerzaken Den Haag.

Literatuur

Coolen-Claassen, Riet: Echte Ujese familie Claassen, Uden 2002.

Donk, A. van der, Bey-Sutmuller, P en Driel, A. van: Leven op den Eikenheuvel, Uden 2003.

Donk, A. van der, Bey-Sutmuller, P. en Timmers, A.: Buurten onder de oude eik, Uden 1997.

Donk, Angeline van der e.a.: Op Bedaf, Uden 2007.

Elsen, H.M. van den: Kloppend hart van Uden, Uden 1989.

Elsen, H.M. van den: Front en thuisfront 1945-1950, Uden 1990.

Elsen, Th. v.d. e.a.: De Katholieke Emigrant, vormingscursus voor emigranten, Tilburg 1954 (2e druk).

Eperen, Louis J. van, Spierings-Janssen, Virginia: Little Chute: A Century of Progress, 1899-1999, 1999.

Hoekstra, Boré: Clog Wogs, stories of the Dutch in South West Victoria. Opgenomen in dit boek is een vrije vertaling.

Laan, J.J. van der: Australië, land van vele mogelijkheden, Amsterdam 1950.

Looijen, Maaïke: De Nederlandse emigratie naar Australië, in: Historisch Nieuwsblad, nr. 4/2006.

Maar, Dr. H.G. de: Engels voor emigranten, Groningen/Djakarta.

Manders, Toin: De Weeg, de grote brand van 27 april 1942, 2002.
Obdeijn, Herman en Schrover, Marlou: Komen en gaan, Immigratie en emigratie in Nederland vanaf 1550, Amsterdam 2008.
Oort, Jan van: De Udense Familie van Oort, Schijndel 2005.
Rutten, P.: 50 jaren in het beloofde land, 2009.
Stekelenburg, H.A.V.M. van: De Grote Trek , Tilburg 2000.
Stiphout, Jas van: Nog een keer wonderen Udense Hei, Uden 2006.
Swinkels, T.: Nog een rondje 't Veld, Uden 2011.
Timmers, A.W.M.: Genealogie van de familie Timmers, Uden 1990.
Wijdeven, Ad: Oogsten op vreemde velden, Zutphen 1983.
Buurtschap 't Schadron, Uden, 2009.
Nota over emigratie: Brief van de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid als bijlage bij de Rijksbegroting over het dienstjaar 1952.
Vogels 1715-2002, Uden 2002.

Afbeeldingen

Has Hendriks: 9,10.
Wim Rovers: 11.
Adriaan Sanders: 1,3,5.
Heemkundekring Uden: 4,6,7,12.
Parochie St. Petrus Uden: 8.
Internet: 2,13,14.

De naoorlogse emigratie vanuit de gemeente Uden

Van 1947 tot en met 1963 emigreerden vanuit de gemeente Uden 515 personen.

Met slechts één uitzondering, kan gesteld worden dat de naoorlogse emigratie zich in deze gemeente ontwikkelde volgens de lijnen die in Noord-Brabant normaal waren.

Het overgrote gedeelte van de emigranten was afkomstig uit de boerenstand.

Zeker in de beginperiode was Canada veruit de populairste bestemming. Toen de toelating tot dat land voor bepaalde groepen moeilijker werd, steeg het aantal emigranten naar andere landen, met name Australië, snel.

De uitzondering waarover hierboven gesproken werd betreft de emigratie naar de VS van personen, die een militaire achtergrond hadden of daaraan gerelateerd waren.

We zien dat deze groep nadrukkelijk afwijkt van de trend in Noord-Brabant en Nederland. Op zich is dat geen wonder als men bedenkt dat de vliegbasis Volkel binnen de gemeente gelegen is.

De houding van de kerk zorgde ervoor dat zoveel mogelijk vermeden werd dat personen, die verkering hadden, samen emigreerden. We zien daarom vaak dat verloofden korte tijd voordat ze gaan emigreren hun kerkelijk huwelijk sluiten.

Tot slot nog de constatering, dat 17 % van de personen uit de gemeente Uden, na enkele jaren besloot weer naar het moederland terug te keren.

Dit is een uitgave van

